

এত্তিগনি

চফোব্লিজ

অনুবাদক
প্রফুল্লদত্ত গোস্বামী

সাহিত্য অকাদেমী
নতুন দিল্লী

Antigone. This translation in Assamese by Prafulladatta Goswami of Sophocles' *Antigone* is published with the assistance of UNESCO as part of Unesco's Major project for furthering mutual appreciation of Eastern and Western Cultural values.

©Sahitya Akademi 1967

Price Rs. 4.00

সাহিত্য অকাদেমী

ববীন্দ্ৰ ভবন, ফিবোজ শাহ্ বোড, নিউ দিল্লী ১

ববীন্দ্ৰ ষ্টেডিয়াম, ব্লক ৫ বি, কলিকতা ২৯

১৫ ক্যাথিড্রাল গাৰ্ডেন্স বোড, মাদ্ৰাজ ৩৪

মুদ্রক : শ্ৰীগুৰু প্ৰেছ,

মালিগাঁও, গুৱাহাটী ১১

অধ্যাপক প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামী কৃত চফোক্লিজৰ 'এন্তিগনি'ৰ এই অসমীয়া অনুবাদ ইউনেস্কোৰ পূব আৰু পশ্চিমৰ পাৰস্পৰিক সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ বিৰাট যোজনাৰ অংশৰূপে ইউনেস্কোৰ সহায়ত প্ৰকাশ কৰা হ'ল।

মূল্য চাৰি টকা

গ্ৰীক নাটক

গ্ৰীক নাটক এখেত নামৰ এখন চহৰৰ সৃষ্টি। এই নাটকৰ তিনিটা স্কীয়া কপ আছিল : ট্ৰেজেডি, লঘু হাস্যৰ 'চেটাৰ' নাটক আৰু কমেডি। এই এটাই কেউবিধ নাটকেই বহুৰেকত মাত্ৰ এবাৰকৈহে অৰ্থাৎ ডায়নিচাচৰ বাৰ্ষিক উৎসৱত এখেত চহৰত মঞ্চস্থ হৈছিল। প্ৰতিবিধতে অভিনেতা আৰু এটা কোৰাচৰ সংযোগ ঘটিছিল। অভিনেতাসকলে নাটকীয় কাব্যৰ বীতিত কথা কৈছিল আৰু কোৰাচে গীতিমূলক কাব্যৰ বীতিত গান গাইছিল আৰু গানৰ লগে লগে নৃত্য প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। এই তিনিবিধ নাটকৰ মাজত সাদৃশ্য এইখিনিৰে। সিৰোৰৰ মাজত থকা পাৰ্থক্যবোৰ হ'ল : ট্ৰেজেডিৰ উপাদান গ্ৰহণ কৰা হৈছিল পৰম্পৰাগত মিথ বা পুৰাণৰ-পৰা, কাচিৎহে সাম্প্ৰতিক কালৰ বুৰঞ্জীৰপৰা, আৰু এই ট্ৰেজেডিৰোৰৰ প্ৰকৃতি আছিল স্পষ্টভাৱে গুৰুত্বপূৰ্ণ। লঘু হাস্যৰ নাটকবোৰৰ উপাদানো মিথৰপৰা লোৱা হৈছিল কিন্তু সিৰোৰৰ উপস্থাপন বীতি আছিল লঘু বিধৰ আৰু সিৰোৰত আনকি উদ্ভট হাস্যৰসৰো স্থান আছিল। আন-হাতে, কমেডিৰ প্লটবোৰ বাহিৰৰপৰা সহায় নোলোৱাকৈ বিন্যাস কৰা হৈছিল আৰু সিৰোৰৰ উপাদানবোৰ সমকালীন ৰাজনৈতিক, সামাজিক বা বৌদ্ধিক পৰিবেশৰপৰা গ্ৰহণ কৰা হৈছিল আৰু সিৰোৰ আছিল— অলীক কল্পনা, স্থূল প্ৰহসন, চলিত নাগৰিক জীৱন-যাত্ৰাৰ সুক্ষ্ম সমালোচনা আৰু আনন্দমুখৰ অশোভনীয়তাৰ এক কোলাহলপূৰ্ণ সংমিশ্ৰণ।

ট্ৰেজেডিৰ জন্ম-বৃত্তান্ত স্পষ্ট নহয় আৰু এই কথাটো বৰ গুৰুত্বপূৰ্ণও নহয়। ডায়নিচাচৰ উৎসৱৰ লগত জড়িত এটা বিশেষ ধৰ্মীয় আচাৰৰ দৰে কোনো এক বিশেষ উৎসতে ট্ৰেজেডিৰ জন্ম নিকপণ কৰিলে সম্ভৱতঃ ভুল কৰাই হ'ব। স্পষ্টকৈ দেখা যায় যে আদি অৱস্থাৰ ট্ৰেজেডি আছিল অভিনয়ৰ অংশ সংযোজিত হৈ পৰা কোৰাচৰ এক নাটকীয় প্ৰদৰ্শন। প্ৰকৃতি-দেৱতা ডায়নিচাচৰ সন্মানাৰ্থে পঞ্চাছজন নৰ্তকে গোৱা "ডিথিৰাম্ব" নামৰ ধৰ্মীয় গীতৰ প্ৰভাৱ সম্ভৱতঃ কোৰাচৰ এই ভূমিকাৰ ওপৰত পৰিছিল। কিন্তু ডায়নিচাচৰ লগত সম্পৰ্ক নথকা এনে ধৰণৰ আন বহুতো সমদলীয় নৃত্যৰ প্ৰচলন আছিল। ইয়াৰ উপৰিও, ইয়াৰ বিবৰ্তনৰ কোনো

বিশেষ অনুচ্ছেদত ডায়নিচাচৰ বিষয়-বস্তুক ট্ৰেজেডিয়ে গ্ৰহণ কৰাৰ কথা পৰিলক্ষিত নহয়। ডায়নিচাচ উৎসৱৰ এক অঙ্গস্বৰূপ হৈ পৰিছিল বুলিয়েই যে এই বিশেষ দেৱতাৰ উপাসনাবপৰাই ট্ৰেজেডিৰ উৎপত্তি হ'ল—সেই কথা প্ৰমাণ কৰিব নোৱাৰি। ইয়াৰ উৎপত্তি সম্পৰ্কে আন ব্যাখ্যাও দিব পৰা যায়। কিন্তু সুৰাৰ দেৱতা ডায়নিচাচৰ আনন্দমুখৰ চৰিত্ৰৰ লগত কমেডি আৰু লঘু হাস্যৰ নাটকৰ অতি ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ।

খৃষ্টপূৰ্ব ৫৩৫ চনত পেইচিচট্ৰেটাচ নামৰ এজন সংস্কৃতমনা শাসকে ট্ৰেজেডিক ডায়নিচাচ উৎসৱৰ এক অঙ্গ হিচাবে সন্মান দান কৰিলে। প্ৰায় পঞ্চাছ বছৰৰ পাচত কমেডিকেও অনুৰূপ ৰাজকীয় সন্মান দিয়া হ'ল। ইয়াৰ মাজৰ কোনো এক সময়ত—চেটাৰ বা অৰ্ধ মানৱ আৰু অৰ্ধ অশ্বৰূপী এক কাল্পনিক প্ৰাণীৰ ভূমিকা থকা লঘু হাস্যৰ নাটকৰ ৰূপ ট্ৰেজেডিৰ লগত সংযোজিত কৰি সেই নাটকতো ধেমেলীয়া অৱকাশ ঘটোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। যিমানবোৰ গ্ৰীক ট্ৰেজেডি বিলুপ্ত নোহোৱাকৈ ব'ল সেইবোৰৰ সকলোৱেই পঞ্চম শতিকাত ৰচিত হৈছিল—এই সময়ত এখেঙত উৎপীড়নমূলক শাসনৰ অৱসান ঘটি পূৰ্ণ গণতন্ত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল। বৰ্তমান আমাৰ হাতত এচকিলাচ, চফোক্লিজ আৰু ইউৰিপাইডিচৰ কেইখনমান ট্ৰেজেডিহে আছে—আন কোনো কবিৰ নাই। বৰ্তমান সম্পূৰ্ণ অৱস্থাত কেৱল এৰিষ্টোফেনিচৰ কমেডিবোৰহে আমাৰ হাতত আছে; সিৰোবৰ ৰচনাৰ সময় হ'ল খৃঃপূঃ ৪২৫ অব্দৰপৰা ৩৮৮ অব্দৰ ভিতৰত। ইয়াৰ বাহিৰেও মিনেণ্ডাৰ (৩৪২-২৯২ খৃঃপূঃ) চাৰিখন কমেডি প্ৰায় সম্পূৰ্ণ অৱস্থাত আছে।

এখেঙৰ এই নাটকবোৰ যে এক জাকজমকীয়া ৰাজহুৱা উৎসৱৰ অঙ্গ হিচাবে মঞ্চস্থ হৈছিল—এই কথাটো অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। নাটকবোৰৰ ব্যাখ্যাত এই তথ্যই বহুত সহায় কৰে। দৰ্শকমণ্ডলীৰ পৰিমাণ আছিল অতি বৃহৎ—প্ৰায় ১৫,০০০ জন। আক্ষৰিক অৰ্থত নহ'লেও, স্বৰূপত এই দৰ্শকমণ্ডলী আছিল সমগ্ৰ এখেঙৰ নাগৰিকসকল। অৰ্থাৎ এই দৰ্শকমণ্ডলী আছিল এটা বিশেষ শ্ৰেণীৰ—যি সময়ে সময়ে দেশৰ কাৰ্য্য-ব্যৱস্থা আদিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ আৰু সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিবলৈ সমবেত হৈছিল; আৰু স্বাভাৱিকতেই সি আছিল ঐক্যবদ্ধ, অভিন্ন আৰু পুৰুষ মনৰ। সেই কাৰণে ট্ৰেজেডিৰ ৰচয়িতাসকলে গুৰুত্ববোধ আৰু বুদ্ধি-বৃত্তিৰ এক উচ্চ মানৱ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব পাৰিছিল; আৰু কমেডিৰ ৰচয়িতাসকলে ৰাজনৈতিক বিষয়ৰ ব্যঙ্গ আৰু অনুৰূপ বিশ্বৰ সমকালীন

বিষয়ৰ উল্লেখ আৰু আনকি ট্ৰেজিক কবিসকলৰ পেৰডি আদিতো সানন্দে মুগ্ধভাৱে হাত দিব পাৰিছিল।

ট্ৰেজেডিৰ বহিৰঙ্গৰ ৰূপ কটকটীয়া বান্ধোনত ৰ'ল : বাস্তৱানুগ ধাউতি তাত বিশেষ লক্ষ্য কৰিব পৰা নগ'ল। অৱশ্যে অঙ্গৰূপৰ এই ঘনবদ্ধতা বিপুল নাটকীয় উত্তেজনা সৃষ্টিৰ বাবে অনুকূল আছিল। অভিনেতাৰ সংখ্যা আছিল সীমাবদ্ধ : প্ৰথম অৱস্থাত আছিল এক, পিচত হ'ল দুই, আৰু শেষত হ'লগৈ তিনি। অৱশ্যে প্ৰতিজন অভিনেতাই এটাতকৈ বেছি অংশ গ্ৰহণ কৰিব পাৰিছিল। সংলাপবোৰ আছিল এটা বিশেষ গঢ়ৰ : হয় সুদীৰ্ঘ বক্তৃতা, নহয় শাৰী শাৰীকৈ বিন্যস্ত কথোপকথন। অবশ্যৰ কালছোৱাৰ আগলৈকে নাচৰ মজিয়াখনেই বৃহৎ মঞ্চটোৰ কেন্দ্ৰ-স্থল হৈ থকাৰ দৰে সমগ্ৰ অনুষ্ঠানটোৰ কেন্দ্ৰত আছিল কোৰাচৰ স্থান। যদিও প্ৰায় সকলো সময়তে ট্ৰেজেডিৰ বাবে মিথ বা পুৰাণৰ বিষয়-বস্তু গ্ৰহণ কৰা হৈছিল তথাপি কবিসকলে নিজৰ কামত লগাকৈ কাহিনীৰ সৰু-সুৰা অংশ পৰিবৰ্তন কৰিবলৈ অবাধ স্বাধীনতা পাইছিল। সেইদৰে কমেডিৰ ৰচয়িতাসকলে এই মিথবোৰ ইচ্ছানুযায়ী ব্যঙ্গলৈ পৰিণত কৰিব পাৰিছিল।

সংশ্লিষ্ট উৎসৱটো এজন দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে পালন কৰা হৈছিল যদিও আৰু নাটকৰ ঘটনাচক্ৰত প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষভাৱে দেৱতাসকলে অংশগ্ৰহণ কৰিছিল যদিও এই নাট্য-অনুষ্ঠানক ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান বুলিব নোৱাৰে। এক পৱিত্ৰতাৰ পৰিবেশত সজ্ঞানভাৱে উপাসনা-আৰাধনা কৰোঁতে যি ধৰ্মীয় ভাব প্ৰকাশ পায় তাক এই অনুষ্ঠানত পোৱা নাযায়। কাৰণ এই কথা সুস্পষ্ট যে 'দি ক্ৰগজ'ৰ দৰে কমেডিক এই অৰ্থত কেতিয়াও ধৰ্মীয় বুলিব নোৱাৰি। আন হাতে প্ৰায়বোৰ আধুনিক নাটকৰ লগত গ্ৰীক ট্ৰেজেডিৰ চৰিত্ৰ নিমিলে, কাৰণ সিৰোবৰ চৰিত্ৰ ধৰ্ম-নিৰপেক্ষ নাছিল। কেৱল ব্যক্তিৰ সমস্যা আৰু সংঘৰ্ষকেই এই ট্ৰেজেডিয়ে বিষয়-বস্তু হিচাবে গ্ৰহণ নকৰিছিল—যদিও সিৰোবে নাটকখনত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান পাব পাৰিছিল। সেইদৰে কেৱল সামাজিক নাইবা ৰাজনৈতিক সমস্যাকেই এই ট্ৰেজেডিত সমগ্ৰ স্থান অধিকাৰ কৰিব পৰা নাছিল, আনকি 'এস্তিগনি'তো ব্যক্তিৰ বিবেক আৰু ৰজাৰ আইনৰ মাজত ঘটা সংঘৰ্ষতকৈ বেছি গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়ৰ অৱতাৰণা কৰা হৈছে। এই ট্ৰেজেডি 'ধৰ্মীয়' এই অৰ্থতেই যে ইয়াৰ পটভূমি সমকালীন সামাজিক বা ৰাজনৈতিক জীৱন নহয় : ইয়াৰ পটভূমি হ'ল মানুহৰ মৌলিক অস্তিত্ব—এই অস্তিত্ব

সকলোবোৰ অপৰিবৰ্তনীয় নিয়ম আৰু সীমাবদ্ধতা স্বীকাৰ কৰি। এই নাটকবোৰত দেৱতাসকলৰ প্ৰকৃত কাৰ্য্য হ'ল এই নিয়মবোৰ আৰু এই সীমাবদ্ধতা নাটকীয় ৰূপত মূৰ্ত কৰি তোলা; আৰু এইবোৰৰে প্ৰতিকূলেই ক্ৰিয়নৰ নিচিনা ট্ৰেজিক চৰিত্ৰবোৰে নিষ্ফল সংগ্ৰাম চলায়।

'আগামেননন' এখন স্বয়ং-সম্পূৰ্ণ নাটক নহয়: অৰেষ্টজ-সংক্ৰান্ত তিনিটা খণ্ডত সমাপ্ত নাটকখনৰ ই হ'ল প্ৰথম খণ্ড। ইয়াত এচকিলাচে অপৰাধ আৰু দ্বন্দ্বৰ সমস্যাটো অৱতারণা কৰিছে। তেওঁৰ দৃষ্টিত এই সমস্যাটো দুটা অপৰিবৰ্তনীয় নিয়মৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্ৰিত। প্ৰথমটো হ'ল: যেতিয়া কোনো এটা ভুল কৰা হয়—তেতিয়া ইয়াৰ বিৰুদ্ধে যি কোনো প্ৰকাৰে এক তীব্ৰ প্ৰতিক্ৰিয়াই দেখা দিয়ে, পূৰ্বৰ সমতা বন্ধাৰ বাবে। দ্বিতীয়টো হ'ল: হিংসাত্মক কাৰ্য্য, গৰ্ব (ছব্ৰিচ)—এইবোৰে অধিক পৰিমাণৰ হিংসাত্মক কাৰ্য্যৰে জন্ম দিয়ে আৰু শেষ পৰিণতি হয় অৰাজকতা। 'আগামেননন' নাটকত এলানি অপৰাধৰ বিষয় উত্থাপন কৰা হৈছে আৰু এই অপৰাধবোৰৰ প্ৰতিটোৱে ক্ষেত্ৰত শাস্তিৰ ব্যৱস্থা হৈছে প্ৰত্যক্ষ হিংসাত্মক প্ৰতিশোধ। এই প্ৰতিশোধত মানুহ আৰু দেৱতা উভয়ে অংশ গ্ৰহণ কৰিছে। পেৰিচৰ অপৰাধৰ^১ প্ৰত্যুত্তৰ হিচাবে আগামেনননে যুদ্ধৰ বাবে প্ৰস্তুতি চলায়—আৰু এই যুদ্ধৰ প্ৰস্তুতি দেৱতাসকলৰ পিতৃ জীউচৰেই পৰিকল্পনাপ্ৰসূত। কিন্তু আৰ্টেমিচে এই আসন বজাপাতৰ সম্ভাৱনাত ক্ৰোধান্বিত হৈ এনে এক ত্যাগৰ বাবে দাবী জনায় যাৰ ফলত যুদ্ধত হ'বলগীয়া বজাপাতৰ ক্ষতিপূৰণস্বৰূপে আগামেনননৰ নিজৰেই বজাপাত হ'ব। আচলতে দেৱতাসকলে নিজে সমৰ্থন জনোৱা কাৰ্য্য-ব্যৱস্থাৰ কাৰণেই তেওঁলোকে আকৌ আগামেনননৰ বাবে এই শাস্তিৰ ব্যৱস্থা কৰে। এই হিংসাত্মক প্ৰতিশোধৰ ব্যৱস্থাত ন্যায়ৰ স্ববিৰোধী ব্যাখ্যা নিহিত হৈ আছে। এই ব্যৱস্থাৰ অন্ত নাই। সেয়ে অৰৈধ যৌন-সম্পৰ্কত অপৰাধী ক্লাইটেমনেষ্ট্ৰাই জীয়েকৰ মৃত্যুৰ বাবে আগামেনননক হত্যা কৰি প্ৰতিশোধ লয়। এই ইন্দ্ৰিতো স্পষ্ট যে যদি ক্লাইটেমনেষ্ট্ৰাই প্ৰতিশোধ নললেহেঁতেন, তেতিয়া হ'লে ট্ৰয়ত নিহত গ্ৰীকসকলৰ হৈ প্ৰতিশোধ নললেহেঁতেন। কাপুৰুষ আৰু আনে আগামেনননৰ ওপৰত প্ৰতিশোধ ললেহেঁতেন। কাপুৰুষ আৰু ব্যভিচাৰী এগিষ্টাচে এই প্ৰতিশোধৰ কাৰ্য্যত ক্লাইটেমনেষ্ট্ৰাৰ লগত যোগ দি বজাজ্ঞ প্ৰতিশোধৰ এটা বিশেষ ধাৰাকেই জীয়াই ৰাখে। এই বজ-

পাতৰ সূত্ৰপাত হয় যেতিয়া তেওঁৰ পিতৃ থায়েষ্টজে নিজৰ অগ্ৰজৰ পত্নীৰ সতীত্ব নাশ কৰে আৰু এটিউছে প্ৰতিশোধ হিচাবে তেওঁক নিজৰ সন্তানৰ মঙহ ভক্ষণ কৰোৱায়। বজাজ্ঞ প্ৰতিশোধৰ এই ভঙ্গীয়ে এটিউছৰ দ্বৰত এক অভিপ্ৰাণৰূপে দেখা দিয়ে। ফিউৰিবিলাক হ'ল এই ভঙ্গীৰ প্ৰতীকস্বৰূপ। এই নাটকত ফিউৰি দেৱীবিলাকেই দেৱতাসকলৰ কাৰ্য্যপন্থাক বাস্তৱত ৰূপ দিয়াৰ কামত নিযুক্ত। এটিউছৰ দ্বৰ ফিউৰিবিলাকৰ দ্বাৰা এনেভাৱে আক্ৰান্ত যে যেতিয়া কাচাজ্জাৰ ওপৰত এপলোই প্ৰতিশোধ লবলৈ বিচাৰে তেতিয়া প্ৰতিশোধৰ স্থান হিচাবে তেওঁ বহু পাপৰ স্থান এটিউছৰ গৃহকেই বাচি লয়। এই সকলোবোৰৰে শেষ ফল হয় অৰাজকতা: আৰু চেঞ্চাপিয়াৰৰ নাটকৰ দৰে এচকিলাচৰ নাটকতো ই ৰজাৰ হত্যা, সিংহাসনৰ ওপৰত অৰৈধ দখল আৰু উৎপীড়ন আদিৰ ৰূপত দেখা দিয়ে। নাটকখনৰ অৱশিষ্ট অংশত মানুহ আৰু দেৱতাৰ মাজত এক অধিক সহনশীল ন্যায়ৰ ধাৰণা ক্ৰমে মূৰ্ত হোৱা দেখিবলৈ পোৱা যায়; আৰু শেষত শৃঙ্খলা আৰু কৰ্তৃত্ব, স্ব-সভা নগৰ-ভিত্তিক দেশ এখনত নিশ্চাৰ্থ ন্যায়-ব্যৱস্থাৰ পুনৰ প্ৰবৰ্তন হয়। এইদৰে এই তিনিটা খণ্ডৰ নাটকখনত এচকিলাচে মানুহৰ মাজত এনে এক ন্যায়ৰ ধাৰণা উদয় হোৱা দেখুৱায় যি ক্ৰোধ নাইবা হিংসাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত নহয়: যাৰ ভেটি হ'ল যুক্তিবোধ বা বিচাৰণা।

'এস্তিগনি'ৰ অন্তৰ্নিহিত অৰ্থও সমপৰিমাণেই গভীৰ। ক্ৰিয়ন এজন সাধু অথচ সঙ্কীৰ্ণ মনৰ ৰজা: তেওঁ এনে এটা কথা উলঙা কৰে যাক আমি মানুহৰ এক গভীৰতম, অতি শক্তিশালী আৰু পৱিত্ৰ প্ৰবৃত্তি বুলি ক'ব পাৰোঁ। গ্ৰীক কবিয়ে ইয়াক দেৱতাসকলৰ বিধি বুলি অভিহিত কৰিছে। নিজৰ ভাতৃৰ প্ৰতি এস্তিগনিৰ মৰম, নিজৰ পৰিয়ালৰ প্ৰতি তেওঁৰ আনুগত্য, আন এজন মানুহৰ শৰীৰৰ প্ৰতি মানুহৰ স্বাভাৱিক সহজাত শ্ৰদ্ধাৰ ভাব, এস্তিগনিৰ প্ৰতি হেমনৰ প্ৰেম—এই সকলোবিলাককে ক্ৰিয়নে উলঙা কৰিব পাৰে বুলি ভাবে। কিন্তু তেওঁৰ এই অমানুষিকতাৰ পৰিণতিত অতি স্বাভাৱিকভাৱে তেওঁ নিজেই জড়িত হৈ পৰে। তেওঁৰ পুত্ৰ আৰু পৰিবাৰে আত্মহত্যা কৰে আৰু নিজে সৃষ্টি কৰা স্বংস-স্বপ্নৰ মাজত ক্ৰিয়ন অকলশৰীয়া হৈ ৰয়। শাসনতন্ত্ৰৰ দাবীতকৈ সাধাৰণ মানৱীয়তাৰ দাবী বেচি শক্তিশালী আৰু সেয়ে সিৰোৰক সন্মান কৰি চলাতেই জ্ঞানৰ পৰিচয় প্ৰকাশ পায়।

'মিডিয়া'ৰ প্ৰসঙ্গত এই কথা মনলৈ অহাটো স্বাভাৱিক যে এইখন নাটক হ'ল প্ৰবল বাসনাদীপ্তা এগৰাকী নাৰীৰ চৰিত্ৰ-বিশ্লেষণ; এই

^১ ট্ৰয়ৰ ৰাজকুমাৰ পেৰিচে গ্ৰীক ৰাজবোৱাবী হেলেনক চুৰ কৰি নিয়া অপৰাধ।

নাৰীৰ হৃদয়ত প্ৰথম অৱস্থাত প্ৰেম আৰু পাচত ঘৃণাই উৎপীড়ন চলায়। কিন্তু আচলতে এইখন নাটকৰ মূল বিষয় ইয়াতকৈ বেচি গভীৰ পৰ্য্যায়ৰ। এই নাটকৰ বচনাকালত কেৱল সৌন্দৰ্য্যস্পৃহাৰ তাগিদত আৰু বৌদ্ধিক আনন্দ লাভৰ বাবে এখেতৰ বিৰাট দৰ্শকমণ্ডলী বৃহৎ মঞ্চ-প্ৰাঙ্গণত গোট খোৱাৰ সময় উপস্থিত হোৱাহি নাছিল, যদিও সেই সময় আসন্ন হৈছিল। প্ৰকৃততে, যদি আমি এই নাটকখন এক চৰিত্ৰ-বিশ্লেষণ বুলিয়েই গ্ৰহণ কৰোঁ। তেতিয়া হ'লে ইয়াত বিশেষ তাৎপৰ্য্য বিচাৰি নাপাম : কাৰণ মায়াবী ৰথত অহা সূৰ্য্যদেৱতাৰ হস্তক্ষেপৰ ভূমিকা তেতিয়া হ'লে নাটকখন সমাপ্ত কৰাৰেই এটা কৃত্ৰিম উপায় বুলি পৰিগণিত হ'ব। ইউৰিপাইডিচৰ নাটকতো দেৱতাসকলৰ স্থান আছে আৰু তেওঁলোকৰ আচৰণ প্ৰায়ে নিষ্ঠুৰ আৰু অযুক্তিকৰ। যেতিয়া চফোক্লিজৰ কোৰাচে এক্ৰোডাইটিৰ বিষয়ে, তেওঁৰ প্ৰভূত শক্তিৰ বিষয়ে, গুণগান কৰে, তেতিয়া নাটকখনৰ সমাপ্তিৰেই পূৰ্বভাস পোৱা যায়। এস্তিগনি আৰু তেওঁৰ নিজৰ প্ৰতি পিতাকৰ নিৰ্মম ব্যৱহাৰত উন্মাদ হৈ হেননে প্ৰথমে ক্ৰিয়নক হত্যা কৰিবলৈ বিচাৰে। এই কাৰ্য্যত এক্ৰোডাইটিৰ শক্তিৰ কথাহে প্ৰকাশ পাইছে। 'মিডিয়া'তো এক্ৰোডাইটিৰ শক্তি অনুভূত হয় আৰু ইউৰিপাইডিচৰ আনবোৰ নাটকত আন দেৱ-দেৱীৰ অনুকূপ ভূমিকা পৰিলক্ষিত হয়। ইউৰিপাইডিচে এই কাৰণেই ইন্দ্ৰিত দিছে যে মানুহৰ প্ৰকৃতি দেহজ প্ৰেম আৰু পৰিত্ৰ-তাৰ বোধ, বাসনা আৰু যুক্তিগোধ—এই বিৰোধী প্ৰবৃত্তিবোৰৰেই এক সমন্বয়। যেতিয়া সিৰোবৰ মাজত ভাবসাম্য থাকে, তেতিয়া পৰিণতি হয় শুভ। যেতিয়া 'মিডিয়া' নাটকত ঘটাব দৰে, যুক্তিবোধতকৈ বাসনা বেচি শক্তিশালী হয় তেতিয়া বিপৰ্য্যয় ঘটে। এই বিপৰ্য্যয় ব্যক্তিবিশেষৰ বিপৰ্য্যয়তকৈ অধিক পৰিমাণে এক সামূহিক বিপৰ্য্যয়। মিডিয়াই যন্ত্ৰণা ভোগ কৰে, সাঁচ। কিন্তু যি নিহত হয় তেওঁলোক হ'ল শিশু, নিৰপৰাবী কন্যা আৰু তেওঁৰ পিতৃ। সূৰ্য্যদেৱতাই পঠিওৱা এখন ৰথত মিডিয়াই নিজে পলাই সাৰে। অনিয়ন্ত্ৰিত প্ৰকৃতিয়েই শেষত জয়লাভ কৰে। এৰিষ্টোটলে তেওঁৰ কাব্যশাস্ত্ৰত ইউৰিপাইডিচক আটাইতকৈ বেচি বিষাদ-চেতনাৰ কবি বুলি অভিহিত কৰিছে। এই সিদ্ধান্ত যুক্তিসঙ্গত। এচ্-কিলাচ আৰু চফোক্লিজে শেষত আমাৰ মনত এই বোধ সঞ্চাৰ কৰে যে জ্ঞান, সতৰ্কতা আৰু সংযমৰ যোগেদি মানুহে এনে এটা জীৱন যাপন কৰিব পাৰে যাক আমি বৰ অসুখী বুলি ক'ব নোৱাৰোঁ। কিন্তু ইউৰিপাইডিচে মিডিয়াৰ দৰে এনে কিছুমান মানসিক ভাবসাম্যহীন চৰিত্ৰ

দাঙি ধৰে; নাইবা তেওঁৰ যুদ্ধসম্পৰ্কীয় নাটকবোৰত ট্ৰয়ৰ গ্ৰীকসকলৰ দৰে এনে কিছুমান সমাজ বা গোষ্ঠী চিত্ৰিত কৰে, যি নিজৰ বাসনা আৰু অদূৰদৰ্শিতাৰ কবলত সম্পূৰ্ণভাৱে অসহায়, আৰু ফলত তেওঁলোকে আনৰ আৰু নিজৰ কাৰণে সৰ্বনাশ মাতি আনে। যদিও চফোক্লিজতকৈ প্ৰায় পোন্ধৰ বছৰৰহে সৰু তথাপি ইউৰিপাইডিচক এটা সূকীয়া যুগৰ মানুহ যেন লাগে। খৃষ্টপূৰ্ব পঞ্চম শতিকাৰ শেষৰ দশক কেইটাত গ্ৰীচত, বিশেষকৈ এথেঞ্চত, সোতৰ শতিকাৰ শেষ ভাগৰ পশ্চিম ইউৰোপৰ দৰে, বিচাৰণা বা যুক্তিপ্ৰধান চিন্তাধাৰাৰ এক আন্দোলনে দেখা দিয়ে। এই বৌদ্ধিক আন্দোলনৰ প্ৰতিনিধিস্থানীয় আৰু আটাইতকৈ মহান আৰু লক্ষণযুক্ত লোক আছিল চফোক্লিচ। এই নতুন আন্দোলনৰ শুভ-অশুভ দুইবিধ ফলেই ঘটিছিল। ইয়াৰ এটা পৰিণতি হ'ল ধৰ্মীয়-চেতনা-দীপ্ত ট্ৰেজেডিৰ মৃত্যু। এনে ট্ৰেজেডি বিশ্লেষণমূলক চিন্তাধাৰাৰ যুগত জীয়াই থাকিব নোৱাৰে। যি সকল গ্ৰীকে বিশেষকৈ অশুভ লক্ষণবোৰ লক্ষ্য কৰিছিল তেওঁলোকে এৰিষ্টোটেলিচৰ দৰে ন্যায়সঙ্গতভাৱে ক'ব পাৰিছিল যে এই চিন্তাধাৰাই জ্ঞানৰ ঠাইত মানুহক দিলে বুদ্ধিৰ চাতুৰী, ধৰ্মীয় বিশ্বাসৰ ঠাইত যুক্তিসৰ্বস্ব এক অগভীৰ চেতনা; মানুহক ব্যক্তিবাদী কৰি তুলিলে আৰু নাগৰিক সংস্থাৰ আত্মনিয়ন্ত্ৰণ আৰু এক্য শিথিল কৰি তুলিলে। ইয়াৰ উপৰিও খৃষ্টপূৰ্ব ৪৩১ চনত এথেঞ্চ আৰু ইয়াৰ পুৰণি শত্ৰু স্পাৰ্টাৰ মাজত এক তুমুল যুদ্ধৰ সূত্ৰপাত হয়। এই যুদ্ধ একেৰাহে প্ৰায় সাতাইশ বছৰ ধৰি চলি থাকে আৰু এথেঞ্চ সম্পূৰ্ণভাৱে পৰাজিত হয়। যুদ্ধৰ সময়ছোৱাত জনগণৰ নৈতিক চেতনাৰ এক অবক্ষয় ঘটে। অধিক পৰিমাণে দিনে দিনে অসংস্কৃত কচিৰ মানুহে ৰাজনৈতিক প্ৰভাৱ লাভ কৰিবলৈ ধৰে। এই অধঃপতনৰ বাবে বহুতে নতুন চিন্তাবিদসকল আৰু তেওঁলোকৰ প্ৰভাৱক জগৰীয়া কৰিছিল।

এই নতুন চিন্তাধাৰাৰ লগত চফোক্লিজতকৈ ইউৰিপাইডিচৰ সম্বন্ধ বেচি ঘনিষ্ঠ আছিল। 'মিডিয়া' নাটকৰ কেইবা ঠাইতো ইয়াৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰমাণ পোৱা যায়। যেতিয়া এই নাটকত ধাই-গৰাকীয়ে অনুযোগ কৰে যে কবি আৰু সঙ্গীতজ্ঞসকলে উৎসৱত ৰং-বহুইচৰ খোৱাক যোগাৰ পাৰিলেও মানুহৰ দুখৰ উপশম ঘটাব নোৱাৰে, যেতিয়া কোৰাচে আলোচনা কৰে সম্ভাৱন লাভ কৰাটো ভাল নে বেয়া তেতিয়া আমাৰ এই ধাৰণা হয় যেন আমি এজন নাট্যকাৰতকৈ এজন ৰচনা লিখকৰ কথাহে শুনি আছে। মিডিয়াৰ কিছুমান উক্তিৰে সচাকৈয়ে মঞ্চতকৈ বিচাৰালয় এখনৰ কথাকেই

মনলৈ আনে। পিচৰ সময়ছোৱাৰ কিছুমান নাটকে এই কথা উপলব্ধি কৰাত সহায় কৰে, কিয় ট্ৰেজেডিৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ৰূপটো বেচিদিন সক্ৰিয় হৈ থাকিব নোৱাৰিলে। এটা কাৰণ হ'ল, এই ট্ৰেজেডিবোৰত জীৱনৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়বোৰ উত্থাপন কৰিবলৈ বিচৰা হোৱা নাছিল—যেন সিৰোৰ কেৱল দাৰ্শনিকসকলৰ আলোচনাৰহে বিষয়। এই ট্ৰেজেডিবোৰৰ প্ৰধান গুণ হ'ল ঘটনাচক্ৰৰ মাজিত, স্ত্ৰশোভন পৰিবেশন, ইবোৰত আলোচনা আৰু দাৰ্শনিক মন্তব্যৰ পৰিসৰ সঙ্কুচিত আছিল। স্বাভাৱিকতে নাটকীয় আৰু কাব্য-বীতিবোৰ অনুৰূপ পৰিবৰ্তন ঘটিছিল। চিন্তা-অনুভূতিৰ যি তীব্ৰতাই এচকিলাচ আৰু চফোক্লিজৰ নাটকত কাব্যক উচ্চ শিখৰলৈ লৈ গৈছিল সি লুপ্ত হৈ পৰিল। এই তীব্ৰতাৰ ঠাইত দেখা গ'ল—পৰিবেশনৰ শোভনতা, স্বচ্ছতা আৰু সাৱলীলতা।

এই সকলোবোৰ এৰিষ্টোফেনিচৰ এখন অতি উৎকৃষ্ট কমেডি—‘দি ক্ৰগজ’ৰ পটভূমিৰ অংশ। এইখন নাটক প্ৰথমে খৃঃ পূঃ ৪০৫ চনত মঞ্চস্থ হয়;—অৰ্থাৎ ইউৰিপাইডিচ আৰু চফোক্লিজৰ মৃত্যুৰ এবছৰৰ পাচত। এই নাটকৰ ঘটনাচক্ৰৰ বিষয়ে বাহিৰৰপৰা ব্যাখ্যা দিয়াৰ প্ৰয়োজন নাই। ইয়াৰ বিপুল উদ্দীপনা আৰু প্ৰভূত ৰূপনা-বিলাসত ‘প্ৰাচীন’ শ্ৰেণীৰ কমেডিৰ লক্ষণ প্ৰকাশ পাইছে। লগতে ইয়াত গুৰুত্ববোধৰ এক অন্তৰ্নিহিত স্বৰো বৰ্তমান, কাৰণ এই বোধ আমাৰ মনত উদয় নোহোৱাকৈ যে লিখক এখেতৰ বিষয়ে গভীৰভাৱে চিন্তান্বিত আৰু অতীতৰ আদৰ্শসমূহ পুনৰ সক্ৰিয় কৰাৰ কানত তেওঁ সমৰ্থন জনায়। দেৱ-দেৱীসকলৰ ব্যঙ্গ-মধুৰ পৰিবেশনো এই নাটকৰ মূল স্বৰৰ লগত সন্মিলিত। কিম্বদন্তিৰ বীৰ হেৰক্লিজৰ ভূমিকা ইয়াত বৰ সন্মানসূচক নহয়, অথচ তেওঁ পাতাল-যাত্ৰাৰ দৰে বহুতো দুঃসাহসিক অভিযানত খ্যাতি লাভ কৰিছিল। আটাইতকৈ উল্লেখযোগ্য হ'ল ডায়নিচাচৰ ভূমিকা—যাৰ উদ্দেশ্যে নাটকখন মঞ্চস্থ হৈছিল। ইয়াত ডায়নিচাচ হ'ল এক মূৰ্খ দৰ্শক : তেওঁ ইমান বেচি মূৰ্খ যে ডায়নিচাচৰ প্ৰতি তেওঁৰ অনুৰক্তি অতি প্ৰবল! শেষত প্ৰহসন-মূলক বিচাৰৰ দৃশ্যত সাহিত্য-সমালোচনায়ে ঠাই পাইছে। এই সমালোচনা অতি তীব্ৰ আৰু তাত পক্ষপাতিত্বৰ কোনো আঁচোৰ নাই। ট্ৰেজেডি সম্পৰ্কে ইমান বেচি পুংখানুপুংখ সমালোচনা যে এখন জনপ্ৰিয় কমেডিৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ অংশ হ'ব পাৰিছিল—এই কথাই ইয়াকেই প্ৰমাণ কৰে যে এখেতৰ এই কবিসকলে অতি তীক্ষ্ণ বুদ্ধিসম্পন্ন এক দৰ্শকমণ্ডলী লাভ কৰিব পাৰিছিল।

গ্ৰীক নাটকৰ পিচৰ ইতিহাস খুলমূলকৈ বিবৰিব পাৰি। সোনকালেই গ্ৰীচৰ প্ৰতিখন চহৰত একোটাটকৈ মঞ্চ স্থাপিত হ'ল। কিন্তু ট্ৰেজেডিৰ বিষয়ে এৰিষ্টোফেনিচৰ মন্তব্যই সঁচা বুলি প্ৰমাণিত হ'ল। ট্ৰেজেডি ক্ৰমে বেচি নিষ্প্ৰাণ হৈ আহিবলৈ ধৰিলে আৰু মঞ্চবিলাকত ঘাইকৈ পুৰণি নাটকবোৰ, বিশেষকৈ ইউৰিপাইডিচৰ ট্ৰেজেডিহে অভিনীত হ'বলৈ ধৰিলে। আনহাতে কমেডি আগৰ সবল অৱস্থাতেই ব'ল—যদিও ইয়াৰ লক্ষণ সলনি হ'ল। ৰাজনৈতিক বিষয়ৰ ঠাইত ঘৰুৱা জীৱনৰ শান্ত পৰিবেশেহে ঘাইকৈ এই কমেডিবোৰত স্থান পালে। মিনেন্ডাৰৰ ‘নতুন’ কমেডিবোৰক কমেডি আখ্যা দিবলৈ টান হয়। সিৰোৰ হ'ল কিছুমান নাটকীয় ঘটনাৰ শোভন পৰিবেশন। হেৰোৱা শিশু, অচিনাক্ত শিশু, উন্মত্ত-শাসনহীন যুৱক—এইবোৰেই এই কমেডিবোৰৰ উপজীৱ্য। এইবোৰ গ্ৰীক কমেডিকেই এশ বছৰৰ পাচত প্লাটাৰ্চ আৰু টেৰেন্সে ৰোমান মঞ্চৰ উপযোগী কৰি ৰূপ দিলে। মহান আলেকজেণ্ডাৰে গ্ৰীক-সত্যতাৰ গীমা সিদ্ধ নদীৰ পাৰলৈকে প্ৰসাৰিত কৰিবৰ সময়ত মঞ্চয়ো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। মঞ্চবোৰত কি অভিনীত হৈছিল সেই বিষয়ে আমি সঠিককৈ নাজানো। নিঃসন্দেহে কিছুমান প্ৰাচীন নাটক আৰু সম্ভৱতঃ বহুত কমেডি। বোধকৰোঁ সাধাৰণতে চুটি বিধৰ কিছুমান নাটকীয় চিত্ৰ (মাইম) আৰু নৃত্য পৰিবেশন কৰা হৈছিল। ভাৰতীয় নাট্যৰ ওপৰত গ্ৰীক নাটকৰ প্ৰভাৱ পৰিছিল বুলি ক'ব নোৱাৰি। কিন্তু ভাৰতৰ উত্তৰ-পশ্চিম খণ্ড কিছুকালৰ বাবে চেলিউকিড বংশৰ অধীনত থকা কালত যে কিছুমান গ্ৰীক নাটক ভাৰতত মঞ্চস্থ হৈছিল—সেই সম্ভাৱনা অমূলক নহয়।

এইচ. ডি. এফ. কিটো
(অনুবাদ : ভবেন বৰুৱা)

অনুবাদকৰ ছুআষাৰ

খৃষ্টপূৰ্ব পঞ্চম শতিকাৰ গ্ৰীচ দেশত নাট্যসাহিত্যৰ অপূৰ্ব বিকাশ দেখিবলৈ পোৱা যায়। এচ্‌ক্লিডাচ, চফোক্লিজ, ইউৰিপাইডিচ আৰু এৰিষ্টোফেনিচ আদি নাট্যকাৰৰ নিচেই কমসংখ্যক বচনাহে বক্ষা পৰিছে। গভীৰ শোকাবহ নাট বচনা কৰা প্ৰতিভাবান চফোক্লিজৰ পুথিৰ সংখ্যাই আছিল ১২০ খন, তাৰে সাতখনহে এতিয়া পায়। এইবিলাকৰ ভিতৰত 'এস্তিগনি' উল্লেখযোগ্য। ৰাজকুমাৰী এস্তিগনিৰ পৰিয়াল অদৃষ্টৰ তাড়নাত ক্লিষ্ট; তেওঁৰ পিতৃয়ে বিশেষ ভুল এটা কৰি অনুশোচনাত আত্মহত্যা কৰে। তেওঁৰ জন্মও অবৈধ—পাপসন্তৃত! তেওঁৰ দুই ভাই-ককাই। এওঁলোকৰ ডাঙৰজনে সকলজন পলিনিচিজক বণত হত্যা কৰে। প্ৰাচীন আচাৰ অনুসৰি এস্তিগনিয়ে পলিনিচিজক যথাবিহিত ৰূপে প্ৰোথিত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। কিন্তু এইখিনিতে বিধি-পথালি দিয়ে থিবিজৰ শাসন-কৰ্তা ক্ৰিয়নে। ক্ৰিয়নৰ অনুশাসন নমনাৰ ফলত সাহসী ছোৱালীজনীক মাটিৰ তলৰ খোঁটালি এটাত বন্ধ কৰি থোৱা হ'ল, আনহাতে ক্ৰিয়নৰ পুত্ৰ হেননেও তেওঁৰ প্ৰেমাস্পদ এস্তিগনিৰ দুখত আত্মহত্যা কৰে। শেহত ক্ৰিয়নৰ অনুশোচনা। এইদৰে দুৰ্ঘটনা আৰু বেদনাৰে ভৰা এই ট্ৰেজেডিখন। অৱশ্যে সৎ-অসৎ, ধৰ্ম-অধৰ্ম, স্বেচ্ছাচাৰী শাসন আৰু ব্যক্তি-স্বাধীনতা এনে ধাৰণাৰ স্বনি-প্ৰতিধ্বনিৰে নাটকখনত এটি গভীৰতা আৰু দাৰ্শনিকতাৰ পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিছে। চফোক্লিজৰ (৪৯৫-৪০৬) জীৱন কতাৰ পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিছে। সঙ্গীত, নৃত্য, বণবিদ্যা সকলোতে পাৰ্গত সূৰূপ দুৰ্ঘটনাময় নাছিল। সঙ্গীত, নৃত্য, বণবিদ্যা সকলোতে পাৰ্গত সূৰূপ দুৰ্ঘটনাময় নাছিল। সঙ্গীত, নৃত্য, বণবিদ্যা সকলোতে পাৰ্গত সূৰূপ দুৰ্ঘটনাময় নাছিল। সঙ্গীত, নৃত্য, বণবিদ্যা সকলোতে পাৰ্গত সূৰূপ দুৰ্ঘটনাময় নাছিল।

মানুহ যে অকল অদৃষ্টৰ হাতৰ পুতলা নহয় এনে ধাৰণাও লক্ষ্য কৰিব পাৰি। 'এস্তিগনি' নাটকৰ এঠাইত যি মানৱ বন্দনা আছে তাৰ প্ৰতিধ্বনি চেক্সপিয়াৰৰ 'হেমলেত'তো দেখিবলৈ পোৱা যায়—

আশ্চৰ্য্যৰ কথা আছে বহুতো ধৰাত,
কিন্তু মানুহৰ সমান আশ্চৰ্য্য আৰু একোৱে নাই—
যি দক্ষিণ ধুমুহাৰ স'তে ধূসৰিত সমুদ্ৰত কৰে বিচৰণ,
উত্তাল তবদ্বেৰে আন্দোলিত সাগৰত যাৰ যাত্ৰা অবাৰিত;
শক্তিমান দেৱসৰৰ মাজত ধৰিত্ৰীয়ে শীৰ্ষতম
প্ৰাচীনতম, অক্ষয় অনন্ত, আৰু সেই মানুহেই
অশ্বৰ শক্তিৰ দ্বাৰা অকুবন্ত ভূমিক কৰি পৰাভূত
নাঙলেৰে প্ৰতি বছৰে তাৰ তুলি সীবলু
পৱিত্ৰ ধৰণীক কৰিছে ক্ষয়িষ্ণু।

বৰ্তমান অনুবাদ কৰা হৈছে ইংৰাজীৰপৰা, অক্সফোৰ্ড ইউনিভাৰ্চিটি প্ৰেছে প্ৰকাশ কৰা লুইচ কেম্বেলৰ ভাঙনীৰপৰা, অৱশ্যে গিলবাৰ্ট মাৰেৰ কাব্যিক অনুবাদৰো সহায় লোৱা হৈছে। ইংৰাজী অনুবাদ কৰিছে গ্ৰীক ভাষাত সুপণ্ডিত অধ্যাপকসকলে, তথাপি মূলৰ সৌন্দৰ্য্য আৰু ব্যঞ্জনা তেওঁলোকে সকলো সময়তে ৰাখিবলৈ সমৰ্থ হোৱা নাই। এনেস্থলত ইংৰাজীৰ ওপৰত ভেজা লোৱা এই অনুবাদ যে মূলৰ পৰা আৰু কিছু আঁতৰিব তাত সন্দেহ নাই। গ্ৰীক ট্ৰেজেডি কাব্যিক নাট, তাত উক্ত কথাৰ অৰ্থতকৈ অনুক্ত কথাৰ আভাসৰ বিশেষ মূল্য। তাৰ উপৰি প্ৰাচীন সংস্কৃত নাটকৰ দৰে এই নাটকো বিশেষ এক সাংস্কৃতিক পৰিবেশৰ দ্বাৰা পুষ্ট। সেই পৰিবেশৰ লগত পৰিচয় নাথাকিলে বহুতো কথাৰ অৰ্থ উলিয়াবলৈ টান হয়।...তথাপি যিমানখিনি পাৰিছোঁ তাকেই অসমীয়া পাঠকলৈ আগ বঢ়োৱা হ'ল। মুকলি মঞ্চত অভিনয় কৰা আৰু সৰ্ব-সাধাৰণে জনা পুৰাণৰ কাহিনীকে লৈ বচনা কৰা নৃত্য-গীত প্ৰধান আৰু কোৰাচ থকা গ্ৰীক নাটকৰ লগত অসমীয়া অন্ধীয়া নাটকৰ সাদৃশ্য লক্ষ্য কৰিব পাৰি।

শ্ৰীপ্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামী

এস্তিগনি

চৰিত্ৰসমূহ

এস্তিগনি } ইদিপাছৰ কন্যা আৰু পলিনিচিৰ আৰু
ইচমেনি } ইতিয়োক্লিছৰ ভগ্নী
থিবিজ ॥ নগৰীয়া মুখিয়াল—কোবাচ
ক্ৰিয়ন ॥ থিবিজৰ বজা
পৰীয়া
হেমন ॥ ক্ৰিয়নৰ পুত্ৰ, এস্তিগনিৰ লগত বিয়াৰ বন্দোবস্ত হৈ আছে
তিবেচিয়াছ ॥ অন্ধ ধৰ্মগুৰু, ভৱিষ্যদ্বক্তা
দূত
ইবিদিচি ॥ ক্ৰিয়নৰ পত্নী
আন এজন দূত

দৃশ্য

থিবিজৰ কেদ্মিয়ান কাৰেঙৰ সমুখত
[থিবিজক থিবে নামেৰে প্ৰাণৰন্ত কৰা হয়]
এস্তিগনি আৰু ইচমেনি

এস্তিগনি । ইচমেনি ! ভগ্নী মোৰ প্ৰাণৰ অভিনু,
শুনিছানে দুঃস্বাদ তুমি ?
এয়েনেকি স্বৰ্গৰ বিধান
—আমি দুয়ো জীৱন কালত
বহন কৰিব লাগিব
ইদিপাছৰ যতমানে উত্তৰাধিকাৰ পাপৰ ?^১
যাতনা, অসন্মান আৰু বিভৎস ঘটনা
ভুগিছোঁ সকলো আমি ! আৰু এতিয়া
—অধিনায়কৰ আজিৰ ঘোষণা
শুনিছানে তুমি বাক, কোৱা ?
দুৰ্ভাগ্য ঘটিব খুজিছে, আমাৰেই অতি প্ৰিয়জনৰ
সেই কথা এতিয়াও অজ্ঞাত তোমাৰ ?
ইচমেনি । এস্তিগনি ! নাই শুনা একো মই নতুন বতৰা
সিদিনাৰপৰা, যিদিনা আমাৰ ভাতৃদ্বয়ে
পৰস্পৰে কটা-কটি কৰি জীৱন এৰিলে
আৰু আমি দুয়ো ভাতৃহীনা হ'লোঁ ।
কালি নিশা আৰ্গচ সেনা হ'ল অন্তৰ্ধান,
তাৰ পিচত যদি সুখ বা দুখৰ
কিবা ঘটিলে ঘটনা
মই হ'লে নাজানো একোকে ।

^১ ইদিপাছে ভুলক্ৰমে পিতৃহত্যা কৰে আৰু পিচত নজনাকৈ মাক জোকাস্তাক বিয়া
কৰায় । কথাটো যেতিয়া জানিব পাৰিলে তেতিয়া তেওঁ নিজৰ চকু মুকলি
উলিয়াই পেলায় আৰু মাকে আত্মহত্যা কৰে । ইদিপাছ আৰু জোকাস্তাৰ পুত্ৰ
পলিনিচিৰ ; আনহাতে ক্ৰিয়ন জোকাস্তা ভায়েক ।

এস্তিগনি । নই কিন্তু জানো । সেয়েহে আনিছোঁ তোমাক
 প্রাসাদৰ দ্বাৰ কৰি অতিক্রম
 নিভুতে তোমাক তাৰে সন্মাদ দিবলৈ ।

ইচমেনি । কোৱা মোক ! তোমাৰ অশান্ত দৃষ্টিৰ মাজত
 দুঃসন্মাদৰ হৈছে প্ৰতিফলন ।

এস্তিগনি । কিয় ? ক্ৰিয়নে আমাৰ ভ্ৰাতৃদ্বয়ৰ এজনক
 সৎকাৰ-আচাৰ মানি যাচিলে সন্মান
 আৰু আনহাতে ইজনক দিলে অসন্মান,
 শুনিছোঁ লোকৰ মুখে ইতিয়োক্ৰিজৰ কথা,
 বিধিগতভাৱে কৰি পুত্ৰস্নান
 সমাধিস্থ তেওঁক কৰিলে ভূ-গৰ্ভত
 যাচি পূৰ্ণ সন্মান-উপচাৰ ।
 কিন্তু নিষ্ঠুৰভাৱে নিহত হোৱা
 পলিনিচিজৰ ক্ষেত্ৰত হেনো কৰিছে ঘোষণা—
 কোনেও সমাধিস্থ নোৱাৰে কৰিব,
 নোৱাৰে কৰিব বেজাৰ তেওঁৰ কাৰণে,
 কবববিহীনভাৱে বিনা অশ্রুপাতে
 তেওঁ থাকিব তাতেই,
 বুভুক্ষাৰ দৃষ্টি লৈ চাই থকা
 শওনৰ সেয়ে হ'ব ভোজন-সম্ভাৰ ।^১
 এনে 'ন্যায়'ৰ বিধান দিছে 'মহৎ' ক্ৰিয়নে
 তোমাৰ 'মঙ্গল' উদ্দেশ্যে আৰু মোৰ কাৰণেও
 —ময়ো বাদ পৰা নাই ! আৰু এতিয়া
 তেওঁ কৰিছে আদেশ জাৰি—
 শুনা নাই কোনোকালে এনে কঠোৰ নিৰ্দেশ—
 কোনোবাই কৰিলে অমান্য
 নাগৰিকগণে শিল দলিয়াই দিব প্ৰাণদণ্ড ।

^১ গ্ৰীকসকলে যুদ্ধত হত হোৱা শত্ৰুক লৈ যাখলৈ দিছিল নাইবা নিজেই সেইসকলৰ সৎকাৰৰ অৰ্থাৎ প্ৰোথিত কৰাৰ ব্যৱস্থা লৈছিল, কিন্তু থিবিজ ৰাষ্ট্ৰৰ বৰৰ প্ৰথমতে নিহত শত্ৰুক প্ৰোথিত কৰিবলৈ দিয়া নহৈছিল, ফলত মৰা শ হৈছিল কুকুৰ আৰু শওনৰ আহাৰ । এই প্ৰথা আন গ্ৰীকসকলে সমৰ্থন নকৰিছিল । পলিনিচিজ আছিল ক্ৰিয়নৰ শত্ৰু ।

এয়ে সন্মাদ তোমাৰ ; তেন্তে তুৰন্তে দিয়া পৰিচয়
 হয়তোবা নিজ মহত্বৰ
 নতুবা স্থলন ঘটাবংশ-মৰ্যাদাৰ ।

ইচমেনি । দুৰ্ভগীয়া তুমি ! কিন্তু মোৰ কি শক্তি আছে কৰিবৰ ?

এস্তিগনি । বিপদ আৰু কৰ্তব্যৰ যদি লোৱা ভাগ
 কৰা শীঘ্ৰে বাছনি তোমাৰ ।

ইচমেনি । কি এনে কাম দুঃসাহসিক ? তোমাৰ উদ্দেশ্যে
 মোক ভাঙি-পাতি কোৱা ।

এস্তিগনি । আনিব লাগিব মৃতদেহ কৰি উত্তোলন,
 তুমি মোৰ হ'বা জানো সহযোগী ?

ইচমেনি । সমাধিস্থ কৰিব খুজিছা
 নিষেধাজ্ঞা কৰি উলঙ্ঘন ?

এস্তিগনি । সেয়েনেকি উদ্দেশ্য তোমাৰ ?
 তুমি যদি নকৰা সহযোগ
 তথাপিও সমাধিস্থ কৰিম ভ্ৰাতৃক,
 স্বজন-আনুগত্য ভঙ্গ নকৰোঁ কদাপি ।

ইচমেনি । অবিবেচক নহ'বা ! ক্ৰিয়নৰ কৰিবানে বিৰুদ্ধাচৰণ ?

এস্তিগনি । স্বজনৰপৰা মোক বঞ্চিত কৰিবৰ
 নাই তেওঁৰ একো অধিকাৰ ।

ইচমেনি । ভগ্নী মোৰ ! স্মৰিবা মনত আমাৰ পিতৃৰ মৃত্যুৰ কথা,
 পালে তেওঁ সকলোৰে ঘৃণা আৰু যতমানে দুৰ্ণামৰ বোজা ।
 নিজৰ দোষৰ কথা নিজে কৰি বিবেচনা
 আপোন হাতেৰে দুয়ো চকু উলিয়ালে ঘুকটি ।
 তেওঁৰেই মাতৃ তথা পত্নীয়ে তেতিয়া—
 দ্বৈত সম্পৰ্কৰ যাতনা লৈ
 ফাঁচৰ বন্ধনেৰে মৃত্যু কৰিলে বৰণ ;
 তাৰ পাচে আৰু এক চৰম মুহূৰ্তত
 আমাৰেই ভ্ৰাতৃদ্বয়ে আত্ম-কলহ লগাই
 পৰস্পৰে সংহবিলে প্ৰাণ ।
 এতিয়া আমি দুয়ো অকলশৰীয়া—
 সম্ৰাটৰ নিৰ্দেশ যদি কৰোঁ উলঙ্ঘন
 তেন্তে ভাবি চোৱা মাথোঁ এটিবাৰ

এস্তিগনি ।

কিমান নিকৰণ মৃত্যু মিলিব আমাৰ ।
 মনত বাখিৰা আনি মাত্ৰ নাবী
 পুৰুষৰ স'তে যুঁজিবৰ বাবে
 আমাক কদাপি কৰা নাই স্ফটিক,
 দুৰ্জয় শক্তিৰ আগত নতশিৰ হোৱা
 আৰু আজিৰ আদেশতকৈয়ো কঠোৰ নিৰ্দেশ
 পালন কৰাই হ'ল ধৰ্ম আমাৰ ।
 সেইদেখি মই মাত্ৰ মৃতকৰ প্ৰতি প্ৰাৰ্থনা জনাওঁ
 আৰু নিজৰ বন্ধনৰ কথা স্মৰি
 ৰাজ-শক্তিৰ আগত কৰিম আত্ম-সমৰ্পণ ।
 সেই গীমা অতিক্ৰম কৰা দুৰ্বুদ্ধিৰ নামান্তৰ মাথোঁ ।
 মই আৰু নকৰোঁ। বিতৰ্ক ! ওঁহো :
 মোৰ সাহায্যৰ বাবে তুমি যদি আগবাঢ়ি আহা
 তথাপিও এতিয়া মোৰ নাৰাঢ়ে আনন্দ—
 তুমি যোৱা তোমাৰ বাটেৰে !
 মই মোৰ নিজৰ হাতেৰে সমাধিস্থ কৰিম ভ্ৰাতৃক
 এই কামত যদি মৃত্যু হয় মোৰ—
 সিও হ'ব মোৰ পক্ষে অতি মহীয়ান !
 এই পৱিত্ৰ দ্ৰোহে মৃত্যু আনি দিলে
 মৰণৰ সিপাৰত মোৰ আত্মা হ'ব তেওঁৰ অতি প্ৰিয় ।
 মানুহৰ তৃপ্তি সাধনৰ বাবে মোৰ সময় অচিৰে উকলি যাব
 কিন্তু মৃতকৰ প্ৰতি থকা কৰ্তব্য নহয় বিৰতি !
 সিপাৰৰ ঘৰৰ মোৰ পাপাপাৰ নাই ;
 স্বৰ্গীয় পৱিত্ৰ বিধিক বিজ্ঞপ কৰাই যদি অভিপ্ৰায় হয়
 তেন্তে তুমি কৰিবা তাকেই ।

ইচমেনি ।

শ্ৰদ্ধাৰ অভাৱৰ কাৰণে নহয় মোৰ সিদ্ধান্ত ;
 কিন্তু নাগৰিকসকলৰ সঙ্কল্পৰ বিৰুদ্ধে যুঁজাৰ সমানে
 নাই মোৰ শক্তি প্ৰাণত ।

এস্তিগনি ।

নুশুনাৰা বৃথা অজুহাত ! মই যাম মোৰ বাটে বাটে
 প্ৰিয় ভ্ৰাতৃৰ সমাধিত দৌল বান্ধি দিবলৈ ।

ইচমেনি ।

এস্তিগনি ।

ভাগ্যহীনা ভগ্নী মোৰ । তোমাৰ কাৰণে মোৰ শঙ্কা উপস্থিত ।
 মোৰ চিন্তাত নকৰিবা অপচয় তোমাৰ শঙ্কা,

ইচমেনি ।

তুমি মাত্ৰ বচি লোৱা আপোন সৌভাগ্য ।
 মোৰ কথা শুনা ! তোমাৰ এই প্ৰচেষ্টাৰ কথা

এস্তিগনি ।

তুমি বাখিৰা গোপনে । ময়ো তাক গোপনে বাখিম ।
 হে ভগৱান ! নালাগে গোপনে বাখিব ।

ইচমেনি ।

এস্তিগনি ।

গোপনে ৰখাটো মই কৰোঁ। অতি ঘৃণা ;
 সমগ্ৰ পৃথিৱীকে জনোৱা,
 মই মাথো বিচাৰোঁ। ইয়াকে ।

ইচমেনি ।

ভয়ঙ্কৰ প্ৰচেষ্টাৰ বাবে তুমি বান্ধি লৈছা মন !
 মই মাত্ৰ জানো, যাক মই তৃপ্তি দিব খোজোঁ
 তৃপ্তি দিম তেনে লোককেই ।

এস্তিগনি ।

ইচমেনি ।

এস্তিগনি ।

যদিহে প্ৰাণ ৰক্ষা কৰিব পাৰা ; কিন্তু অৰ্থহীন তোমাৰ
 অভিপ্ৰায় ।

ব্যৰ্থ হ'লে মোৰ চেষ্টা কৰিম পৰিত্যাগ ।

অস্বার্থক চেষ্টা উচিত নহয় ।

ক্ষান্ত হোৱা ! সেইদৰে যদি কোৱা কথা
 তুমি মোৰ মনত কৰিবা ঘৃণাৰ উদ্বেক,
 আমাৰ হেৰোৱা জনৰো হ'ব ঘৃণাৰ পাত্ৰী,
 মোৰ মূৰ্খালিয়ে এই বিপদৰ লওক বৰমালা,
 নোৱাৰে ভাগ্যই মোক বঞ্চিত কৰিব
 এনে এটা মহান মৃত্যুৰপৰা ।

ইচমেনি ।

সঙ্কল্প লৈছা যেতিয়া, যোৱা বাক তুমি
 দুৰ্বুদ্ধিৰ যত বাধা কৰি উলঙখন,
 কিন্তু একনিষ্ঠ স্নেহৰ এনে তুলনা বিৰল
 সেই কথা অৱশ্যে কৰিছোঁ স্বীকাৰ ।

[প্ৰস্থান]

কোৰাচ [প্ৰবেশ]

কোৰাচ ।

হে জ্যোতিগ্নান ৰশ্মি সূৰ্য্যৰ !
 তোমাৰ উজ্জ্বল জ্যোতি অতি মনোহৰ
 খিৰিজৰ সপ্তদ্বাৰ হ'ল উদ্ভাসিত ;
 দিৰচে নদীৰ জিলমিলনি উঠা উপত্যকাৰপৰা—

সোণালী দিনৰ নয়ন-মূৰকত তুমি দেখা দিলা ;
তোমাৰ জ্যোতিৰ বিকীৰণে
পলাতকৰ গতি কৰিলে দ্রুততৰ,
আৰ্গছৰ মানুহে ক্ষীপ্ৰতাবে কৰিলে পলায়ন।^১
আহিছিল সেই যোদ্ধা অস্ত্ৰেৰে স্তম্ভজিত হৈ
কিন্তু তোমাৰ অনন্ত শিখাই পঠালে খেদাই,
শেঁতা ঢাল লৈ ওভোতাই, অশ্বত কৰি আবোহণ
সমবন্ধে তেওঁ কৰিলে তুৰন্তে ত্যাগ।

[অৰ্ধ কোবাচ]

বৰফৰ বগা বৰ্ম পিন্ধি
ঈগলৰ ডেউকাৰে তেওঁ দেখা দিলে
আমাৰ দেশৰ ধ্বংস ঘটাবৰ বাবে,
পলিনিচিছৰ ঘৃণাবদ্ধাৰা জাগৰিত হৈ
কৰ্কশ নিনাদেৰে ছফ্কাৰ কৰি
তীখাৰ বৰ্মেৰে ঢাকি পূৰ্ণ অবয়ব
আৰু মূৰত লৈ পাখি লগা শিৰৰ ভূষণ।
গৃহসবৰ ওপৰেদি আহি দেখা দিলে
হত্যাৰ লালসাৰে উত্তেজিত হৈ,
বৰ্ষাতুল্য শাবী শাবী দাঁত মেলি
আমাৰ দ্বাৰপথত থিয় দিলে পূৰ্ণগ্ৰাস মেলি ;
কিন্তু থিবানৰ মঙহেৰে বুভুক্ষিত মুখলৈ অৱসাদ ননটকৈ
অগ্নিদেৱে আমাৰ পৱিত্ৰ নগৰ হস্তগত নকৰাকৈয়ে
গুচি গ'ল তেওঁ।
বৰ্ষাৰ নিনাদ উঠিল সমবদেৱতা কৰোঁতে পলায়ন
পিচে পিচে তেওঁৰ উঠিল ছফ্কাৰ
মুক্তি বিচৰা সাপৰ দৰে
যুঁজিলে জয়লাভৰ কাৰণে।

^১ ভায়েক ইতিয়োক্ৰিজে পলিনিচিছক থিবিস্ৰবপৰা খেদি দিছিল। শহুৰেক
আৰ্গছৰ বজা এড্ৰেষ্টাচৰ সহায় লৈ পলিনিচিজে সেই কাৰণে থিবিজত
আক্ৰমণ চলাইছিল। এই আক্ৰমণ সফল নহ'ল।

[অৰ্ধ কোবাচ]

মহান জিউছে দেখা পালে সেই জনশ্ৰোত
গবিত স্মৰণ ভূষিত :
জিউছে নকৰে সহ্য অহঙ্কাৰী কথা,
তেওঁ নিক্ষেপ কৰিলে অগ্নি-অস্ত্ৰ
ক্ষীপ্ৰতাবে বগাই উঠা জনলৈ,
মুহূৰ্ত্ততে উচ্চতম প্ৰাচীৰবপৰা
উঠলি উঠিল এটি জয়ৰ উল্লাস।
উফৰি পৰিল তেওঁ কটুৰ ভূমিত
জলি থকা জোৰ কাষত লৈ,
ঘৃণাৰ উদ্গাৰে উন্মত্ত হৈ যি
দ্বাৰপথৰ পিনে হৈছিল আগুৱান।
ওৰে নিশা চলি থকা যুঁজৰ গতি
এবাৰ ইপিনে যায়, এবাৰ ওলোটো হয়,
এবিজদেৱ আহি স্বইচ্ছাই—^১
ধ্বংস সাধিলে শত্ৰুৰ মাজত।

[অৰ্ধ কোবাচ]

সপ্তদ্বাৰ ভেটি ধৰা সপ্ত সেনাপতি
দিনান্তত হ'ল পৰাতুত জিউচৰ হাতত
বৰ্ষাৰ গতিও ঘূৰিল, তেওঁতে পিতলৰ বৰ্ম
নতশিৰে কৰিলে আত্মসমৰ্পণ।
মাত্ৰ সেই দুৰ্ভগীয়া সহোদৰ ভ্ৰাতৃদ্বয়ে
পৰস্পৰে বিজয়ী বৰ্ষা কৰি উত্তোলন
পৰস্পৰৰ বক্ষ ভেদি আপোন হাতেৰে
দুয়োজনে মৃত্যু কৰিলে সমানে।
কিন্তু মহীয়সী থিব্ৰেৰ প্ৰাণত শুভ বাৰ্তাই জগালে উল্লাস
বিজয়ৰ হাঁহি পৰিল আমাৰ বৰ্ষসবত

^১ বৰ্ষদেৱ এৰিজ আৰু তলত উল্লিখিত বেক্কাচ থিবিজৰ পূজিত দেৱতা। বেক্কাচ
উৰ্বৰতা শক্তিৰ উৎস আৰু সূৰ্যৰ অধিপতি। এওঁৰ আন নাম দায়োনিচাচ।
^২ থিবিজ ৰাষ্ট্ৰক থিব্ৰে দেৱীৰূপে কল্পনা কৰা হৈছে।

জগাই তুলিলে মূৰ্চনা স্তব ।
কিন্তু এতিয়া সেই বণৰ স্মৃতি হওক আঁতৰ,
শান্তিৰ চিন্তাই তাক কৰক নিমাত ;
ওবে নিশা উলাহেৰে পৱিত্ৰ নৃত্যত মত্ত হৈ
আমি পয়োভৰে দৰ্শন কৰিম প্ৰতিটো মন্দিৰ
নেতৃ হু কৰিব থিবিজৰ জ্যোতিৰ সন্তান—
মেদিনী কঁপোৱা আমাৰ বেঞ্চাচদেৱে ।

[কোবাচৰ দলপতি]

কিন্তু চোৱা ! নৱলঙ্ক ক্ষমতাৰে সৌভাগ্যৰ তিলক পিঙ্কি
নৃপতি ক্ৰিয়নে আলচিছে নতুন উদ্দেশ্য ;
সৰ্বত্ৰ ঘোষণা কৰি উপস্থিত কৰালেহি সকলো পাৰিষদ,
কিয় বাক তেওঁ মাতিছে আমাৰ সকলোকে
আমাৰ এই গোপন সভাত দিব কিনো সমাচাৰ তেওঁ ?

[ক্ৰিয়নৰ প্ৰবেশ]

ক্ৰিয়ন ।

বন্ধুসব, আমাৰ বাট্টৰ মাননীয় বত সভাসদ !
বিপদৰ ধুমুহা শেষ হ'ল আৰু ঈশ্বৰৰ কৰুণাত
আকৌ যাত্ৰাপথ হ'ল নিৰাময় ।
মাতিছোঁ আপোনাসবক ইয়ালৈ
নগৰৰ সকলো ঠাইৰপৰা বাছি বাছি লৈ—
বিশেষ দূতৰ যোগে মাতিছোঁ ময়েই ;
জানো মই লাইউচৰ সিংহাসনৰ প্ৰতি
আনুগত্য আপোনাসবৰ আছে অটুট ।
ইদিপাছৰ উত্থান আৰু পতনৰ দিনতো দেখিলোঁ
বজাৰ সন্তানৰ প্ৰতি আনুগত্য অটুট থাকিল আপোনাসবৰ ।
কিন্তু দুৰ্ভাগ্যৰ কথা, পৰস্পৰে কটা-কটি কৰি
তেওঁলোক দুয়োজনে পৰস্পৰৰ সংহাৰিলে প্ৰাণ
ব্ৰাতৃৰ তেজৰে আমাৰ ভূমি কৰি কলুষিত ;
ময়েই হ'লোঁ মৃতকৰ অতি আপোন সন্মুখী,
সেই হেতু শাসন আৰু নৃপতিৰ সকলো ক্ষমতা
ন্যস্ত হ'ল মোৰ ওপৰতে ।

কিন্তু মানুহৰ মন বা অন্তৰ বুজা টান—
ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত হ'লেহে তাৰ পৰীক্ষা ওলায় ;
ক্ষমতাই মানুহৰ দিয়ে পৰিচয়,
ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত হৈয়ো যিজনে শঙ্কাৰ বশৱৰ্তী হৈ
উচিত কামৰপৰা নিজক বাখে বিৰত নাইবা নিৰৱে থাকে,
তেনেলোক অতি নীচ বুলি
চিৰকালে কৰিছোঁ গণ্য ।
যিজনে নিজৰ বন্ধুক স্বদেশৰ স্বাৰ্থৰ বাখে উৰ্বত
তেওঁৰ প্ৰতিও মোৰ অন্তৰত কদাপি নাথাকে শঙ্কাৰ স্থান ।....
অনন্ত কালৰ সৰ্বদ্রষ্টা জিউছেই হওক সাক্ষী মোৰ ।
আশ্ৰয় কামনা কৰা মোৰ প্ৰজাগণ বিপদৰ সন্মুখীন হ'লে
মই কিন্তু কদাপি নিমাতে নাথাকোঁ
নাইবা যিজনে মোৰ দেশক নাপায় ভাল
তেওঁ মোৰ কদাপিও নহয় স্নহদ ।
জানো মই, আমাৰ দেশেই হ'ল আমাৰ বাহক,
শুদ্ধভাৱে যদি ধৰোঁ গুৰি
তেন্তে প্ৰকৃত স্নহদ হ'ব আমাৰ সাৰথি ।
এই পন্থা কৰি সাৰোগত থিবিজৰ কল্যাণ সাধিম
আৰু সেই হেতু আদেশ বিহিছোঁ মই
ইদিপাচৰ পুত্ৰদ্বয়ৰ কাৰণে :
থিবিজৰ হকে আত্মহুতি দিলে ইতিয়োক্ৰিজে
যুদ্ধ কৰি অসীম বিক্ৰমে,
তেওঁৰ ক্ষেত্ৰত সকলো পৱিত্ৰ আচাৰ মানি
সমাধিস্থ কৰিব লাগিব মহান জনৰ দৰে ।
কিন্তু তেওঁৰেই ব্ৰাতৃ সেই নিৰ্বাসিত জন
স্বদেশ আৰু সনাতন দেৱতাৰ পীঠস্থান
ধ্বংস কৰিবৰ বাবে উভতি আহিল
থিবেৰাসীৰ নবমেধ যজ্ঞৰ লালসা লৈ ।
সেই পলিনিচিৰ কাৰণে আজি মই
কৰিছোঁ নিৰ্দেশ জাৰি ।—
কোনেও সমাধিস্থ নোৱাৰে কৰিব, শুনা বাইজ !
নোৱাৰে কৰিব দুখ তেওঁৰ কাৰণে,

কবববিহীনভাৱে তেওঁ থাকিব তাতেই
 ক্ষুধাতুৰ কুকুৰ আৰু শগুনৰ সেয়ে হ'ব ভোজন-সম্ভাৰ,
 লজ্জাৰ সাক্ষীৰূপে থাকিব তাতেই।
 এয়ে মোৰ সঙ্কল্প মনৰ,
 মোৰ আনোলত কদাপি নোৱাৰে
 অসতে সতৰ সৈতে সুখ্যাতিৰ পাব সম্ভাৱন ;
 স্বদেশক ভাল পোৱা জনে জীৱনে-মৰণে সকলো ক্ষেত্ৰতে
 সন্মানিত স্থান পাব মোৰপৰা।
 মেনইকিউচ-পুত্ৰ, গুনিলাঁ আমি আপোনাৰ মনৰ কথা—
 স্বদেশৰ ভাল পোৱা আৰু ঘৃণা কৰা জনৰ প্ৰতি
 কেনে ব্যৱহাৰ লাগে বিহিব।
 মৃতজন আৰু আমাৰ জীৱিত সকলো লোকৰ ক্ষেত্ৰত
 অভিপ্ৰেত আইন প্ৰয়োগ কৰাত
 কৰ্তৃত্ব নিশ্চয় আছে আপোনাৰ।
 সেয়ে হওক তেস্তে। বাক্য যাতে বক্ষা পৰে মোৰ
 তাৰ বাবে আপোনাৰ থাকিব সতৰ্ক।
 যুবশক্তিৰ ওপৰতহে তাৰ ভাৱ বাঞ্ছনীয় দিয়া।
 ইতিমধ্যে মৃতদেহ বখিছে বক্ষকে।
 তেস্তে আমাৰ ওপৰত আৰু কি ভাৱ
 আপুনি কৰিছে আৰোপণ ?
 অনান্য কৰোঁতা জনক আশ্ৰয় নিদিব।
 আছে জানো তেনে কোনো মৃত্যুপ্ৰয়াসী মূৰ্খ ?
 তেনেলোকৰ মৃত্যুৱে পুৰকাৰ। কিন্তু লাভৰ প্ৰয়াসী হৈ
 বহু সময়ত ধ্বংস আহ্বান কৰিছে মানুহেই।
 [প্ৰবেশ] মহাৰাজ ! শ্ৰান্ত হৈ আহিছোঁ,
 অৱশ্যে তীব্ৰ গতিৰে মই লৰি অহা নাই ;
 বাটত আহোঁতে মই চিন্তাত থমকি বওঁ
 আৰু পুনৰ উলটি যাওঁ। মনৰ মাজতে কৰোঁ গুণা-গঁথা
 —হেৰ' দুৰ্ভগীয়া ! বিপদৰ কাষ চাপি কিয় যাব খোজ ?
 কিন্তু হেৰ' মূৰ্খ ! থাকিব খুজিছ কিয় আঁতৰি আঁতৰি ?
 সন্মুখতে গম পালে এই কথা আনৰ মুখৰপৰা
 তই বাক সাৰিবি কেনেকৈ ?

কোৱাচ।

ক্ৰিয়ন।

কোৱাচ।

ক্ৰিয়ন।

কোৱাচ।

ক্ৰিয়ন।

কোৱাচ।

ক্ৰিয়ন।

প্ৰহৰী।

এইদৰে ভাবি-গুণি মই নোৱাৰিলোঁ আহিব বেগাই
 অলপ বাটতে লাগিল বহু সময়।
 মূৰকত সিদ্ধান্ত কৰিলোঁ মই
 ক'বই লাগিব মই আপোনাক
 যদিওবা নাই একো ক'বলৈ।
 আহিলোঁ ইয়ালৈ মই ইয়াকে সাৰোগত কৰি
 ভাগ্যত নথকা মোৰ নঘটে একোকে।
 তোৰ শঙ্কাৰ কাৰণ কি ? কি হৈছে ক।
 প্ৰথমতে ক'ব খোজোঁ মোৰ কথা,
 মই কৰা নাই এই কাম
 দেখা নাই কৰোঁতা জনকো
 সেই দেখি মোৰ শাস্তি হোৱা নহয় উচিত।
 বিপদক তই বাগি দিব খুজিছ ;
 নিশ্চয় আনিছ কিবা জৰুৰী বাৰ্তা।
 বিপদৰ বাৰ্তা দিওঁতে সঙ্কোচ হয়।
 তুৰন্তে শেষ কৰ। কি আছে ক আৰু তুৰন্তে আঁতৰ।
 এয়ে তেস্তে কথা। মৃতদেহ সমাধিস্থ হ'ল,
 কোনোবাই এই কাম কৰি তুৰন্তে পলাল ;
 প্ৰথমতে মৃতকৰ গাৰ ছাল শুকান ধূলিৰে ঢাকিলে
 পিচত পালিলে যত ধৰ্মানুষ্ঠান।
 কি ! কাৰ এনে দুঃসাহস দ্ৰোহ আচৰিবৰ ?
 নাজানো একোকে মই। একো চিন নাই—
 কোৱাৰ চাব নাই, চপৰাবো চিন-চাব নাই,
 আছে মাথোঁ শুকান মাটি নখন্দা নকটা।
 এই কাম কৰিলে যি জনে, তেওঁ একো চিন বখা নাই ;
 প্ৰথম প্ৰহৰত প্ৰহৰীয়ে আহি
 যেতিয়া আমাক এই দৃশ্য দিলে দেখুৱাই
 আমি মাত্ৰ হতাশেৰে অদ্ভুত মানিলোঁ।
 ৰাজপুত্ৰ চকুৰ আঁতৰ হ'ল, অৱশ্যে কবৰত নাই
 ঢাকি থ'লে ধূলিৰেই ক্ষীণ আৱৰণে
 মৃতকৰ অভিশাপত ত্ৰস্ত হোৱা কোনোবা জনেহে যেনিবা
 এইদৰে ধূলি ছটিয়াই দিলে।

ক্ৰিয়ন।

প্ৰহৰী।

ক্ৰিয়ন।

প্ৰহৰী।

ক্ৰিয়ন।

প্ৰহৰী।

ক্ৰিয়ন।

প্ৰহৰী।

পথাৰৰ কোনো জন্তু আহি কাষ চাপি
মৃতদেহ আজোৰাবো একো চিন নাই।
তেতিয়া কোঢ়াল লাগিল আমাৰ প্ৰহৰী দলৰ মাজত
তীব্ৰ কণ্ঠে পবস্পৰে কৰি দোষাবোপ
মুষ্টিঘাত বিনিময় হোৱাবো হ'ল উপক্ৰম।
আমাবেই কোনোবা এজনে এই কাম নিশ্চয় কৰিলে,
আন কোনো নহয়; দোষ কৰি পলাই সাৰিল;
সাজু হ'লোঁ সেই হেতু স্পৰ্শ কৰি উত্তপ্ত লোহা,
আৰু অগ্নিৰ মাজেদি কৰি পদক্ষেপ
অঙ্গীকাৰ কৰিম আমি ঈশ্বৰৰ নাম কৰি উচ্চাৰণ
—আমি দোষমুক্ত আৰু মন্ত্ৰণাকাৰী বা দুৰ্কাৰ্য্যকাৰীৰ কথা
একোকে নাজানো বুলি।
সকলো সন্মান যেতিয়া নিষ্ফল হ'ল
মূৰকত এজনে লগালে মাত
তেওঁৰ কথাই শঙ্কাত আমাৰ শিৰ কৰিলে অৱনত;
তেওঁৰ কথাৰ উত্তৰত আমি কি ক'ম
অথবা কি দবেনো নিৰাপদে সেই কাম কৰোঁ। সমাপন।
দিলে তেওঁ পৰামৰ্শ এই মৰ্মে আমাক
এনে এটা গুৰুতৰ কথা গোপনে বখাটো নহয় উচিত,
জনাৰ লাগে তুবন্তে বজাক।
সেইমতে কৰি নিৰ্ধাৰণ ভাব দিলে মোৰ ওপৰত—
দুৰ্ভাগীয়া ময়ে হ'লোঁ বাহক এই অশুভ বাৰ্তাৰ।
সেইদেখি অনিচ্ছাসহেও মই হ'লোঁ উপস্থিত;
জানো মই, অশুভ বাৰ্তাৰ বাহক নহয় প্ৰিয়জন।
মহাবাজ! মোৰ মনত খেলাইছে
কোনোবা দৈৱিক হাত পৰিছে ইয়াত।
ক্ষান্ত হোৱা! নহ'লে ক্ৰোধৰ মোৰ হ'ব উদ্‌গীৰ্ণ,
বাৰ্ধক্যই হয়তোবা মূৰ্খালিৰ দিছে অৱকাশ;
এই মৃতকৰ কথা দেৱতাসকলে চিন্তা কৰা বুলি
নকৰিবা উল্লেখ মোৰ সমুখত।
তেওঁ কৰা উপকাৰৰ বাবেই তেওঁলোকে মৃতদেহ আচ্ছাদিত কৰি
নিবেদন কৰিলে নে ইমান সন্মান।

কোৰাচ।

ক্ৰিয়ন।

অথচ তেৱেঁই আহিছিল ধূলিগাং কৰিবৰ বাবে
তেওঁলোকৰ মন্দিৰ আৰু সমৃদ্ধ সত্তাৰ
আৰু তেওঁলোকে দেশ আৰু আইন-বিধি চুৰমাৰ কৰিবৰ হেতু?
পাষাণক সন্মান যচা দেখিছা কেতিয়া? ওঁহোঃ,
ইয়াৰ কাৰণ পাইছোঁ মনতে—
খিৰিজৰ অসন্তুষ্ট লোকৰ মাজত মন্ত্ৰণা চলিছে গুপতে,
অস্থিৰ হৈছে তেওঁলোক, মোৰ শাসন নোখোজে মানিব!
জানিছোঁ নিশ্চিতভাৱে প্ৰহৰীক ভাব-ভেঁটী দিছে তেওঁলোকে,
ধন ঢালি এই কাম সম্পন্ন কৰালে।
ধনৰ সমান ভয়ঙ্কৰ মানৱৰ মাজত আন একো নাই,
ধনে কিমান ৰাজ্যৰ ঘটাইছে পতন;
মানুহক কৰিছে গৃহহীন আৰু নিষ্ঠাবানজনক
ঘৃণনীয় কামৰ বাবে কৰিছে প্ৰলোভিত।
অসৎ প্ৰবৃত্তি নিয়োজিত কৰাৰ ক্ষেত্ৰত
আৰু প্ৰতিটো কামকে কলুষিত কৰিবৰ বাবে
সেয়ে দিছে মানুহক শিক্ষা যতমানে।
কিন্তু ধনৰ লোভত যেয়ে এই কাম নকৰক
মূৰকত শাস্তি তেওঁ নিশ্চয় ভুগিব।
জিউচ যদি মোৰ পূজ্য হয়, তেন্তে অঙ্গীকাৰ কৰিলোঁ মই
সকলোকে সাক্ষী ৰাখি আজি—
নোৱাৰিলে বিচাৰিব সমাধি বচোঁতা ব্যক্তিক
নোৱাৰিলে কৰিব উপস্থিত মোৰ সমুখত
অকল মৃত্যুৱেই তহঁতৰ নহ'ব যথেষ্ট,
দোষৰ ফলৰূপে জীৱন্তে তহঁতে
ওলমিব লাগিব ফাঁচত;
লুণ্ঠনৰ লাভ কিটো হয় তেতিয়াহে বুজিব তহঁতে
আৰু শিকিব তেতিয়া সকলো সূত্ৰৰ ধন নহয় লোভনীয়।
কিয়নো হীন পন্থাৰে কৰিলে আয়ত্ব
লাভৰ সলনি মাথোঁ। যটে বিপৰ্য্যয়।
ক'বলৈ পাম জানো অনুমতি? নে কৰিম প্ৰস্থান?
কি! নাজাননে তোৰ কথাই মোক এতিয়া কৰিছে উত্তেজিত?
মনেও আঘাত পায় নে শ্ৰৱণেই আঘাতৰ মূল?

প্ৰহৰী।

ক্ৰিয়ন।

প্ৰহৰী।

ক্রিয়ন । জানিব খুজিছ নেকি ক'ত মোৰ বিতুষ্টিৰ উৎস ?
 প্রহৰী । যদি মই কৰিছোঁ অপৰাধ, আপোনাৰ শ্রুণেই একমাত্র খল,
 কিন্তু দুৰ্কাৰ্য্য কৰোঁতাজনে আপোনাৰ অন্তৰত হানিছে
 আঘাত ।

ক্রিয়ন । চুপ কৰ ! তোৰ মাত্ৰ জিভাৰ বাজনি ।
 প্রহৰী । কিন্তু মইতো কৰা নাই এই দুৰ্কাৰ্য্য ।
 ক্রিয়ন । কৰিছ তয়েই ; সোণৰ লোভত হৈ ভেৰোণীয়া ।
 প্রহৰী । কপাল ! এনে বুজন মনেও কৰে এনে সিদ্ধান্ত !
 ক্রিয়ন । বুজন মনৰ কৰিছনে গুণ-গান ! সমাধিস্থ কৰোঁতা
 ব্যক্তিক

কৰায়ত্ নোৱাৰ যদিহে কৰিব
 তেস্তে বিনা গুণ-গানে তই অচিৰে কৰিবি স্বীকাৰ
 হীন পত্নীৰে কৰা লাভে আনে কি প্ৰমাদ ।
 নিশ্চয়, কৰায়ত্ হওক সেই ব্যক্তি ;
 এটা কথা জানো ভালদৰে—
 ধৰিব পৰা বা নোৱাৰা নিৰ্ধাৰণ কৰিব ভাগ্যই
 মই বা আপুনি তাক নেদেখোঁ এতিয়া ;
 মোৰ মুক্তিৰ বাবে প্ৰণতি জনালোঁ ভগবানক,
 অথচ এই ক্ষণলৈ সেই কথা আছিল আশাৰ অগোচৰ ।

[এজন এজনকৈ প্ৰস্থান]

কোবাচ

আশ্চৰ্য্যৰ কথা আছে বহুতো ধৰাত,
 কিন্তু মানুহৰ সমান আশ্চৰ্য্য আৰু একোৱে নাই—
 যি দক্ষিণ ধুমুহাৰ স'তে ধূসৰিত সমুদ্ৰত কৰে বিচৰণ;
 উত্তাল তৰঙ্গেৰে আন্দোলিত সাগৰত যাৰ যাত্ৰা অবাৰিত;
 শক্তিমান দেৱতাবৃন্দৰ মাজত ধৰিত্ৰীয়ে শীৰ্ষতম
 প্ৰাচীনতম, অক্ষয় অনন্ত, আৰু সেই মানুহেই
 অশ্বৰ শক্তিৰ দ্বাৰা অকুৰন্ত ভূমিক কৰি পৰাতুত
 নাঙলেৰে প্ৰতি বছৰে তাত তুলি সীৰলু
 পৰিত্ৰ ধৰণীক কৰিছে ক্ষয়িষ্ণু ।

মানুহেই মৃগয়াত জালৰ বেঠনীৰে কৰিছে আৱদ্ধ
 উৰণীয়া পক্ষীসৰ আৰু যত বন্য জীৱ-জন্তু
 আৰু গভীৰ সমুদ্ৰৰ লক্ষ লক্ষ প্ৰাণী
 আয়ত্ কৰিছে মানৱে ইমান দক্ষতাৰে ।
 গভীৰ বনত জাল পাতি তেৱেঁই কৰিছে বশ
 পৰ্বতত বাস কৰা জন্তুকো নিজৰ বুদ্ধিৰ বলেৰে;
 মদগৰ্বী অশ্বৰ উচ্চশিৰৰ কেশবীত তেৱেঁই তুলিছে যুঁৱলী
 আৰু পৰ্বতৰ দুৰ্দান্ত বৃষভকো কৰিছে অৱনত ।
 উক্তি যাৰ জ্ঞানত গভীৰ, চিন্তা যাৰ বায়ুসম বেগী,
 মন যাৰ নগৰ-স্থষ্টিৰ কামনাৰে ভৰা;
 মৰ্মভেদী তুষাৰৰ তীক্ষ্ণতা ৰোধিবৰ বাবে
 আৰু সৰ্বভেদী বৃষ্টিৰ বিৰুদ্ধে আশ্ৰয়ৰ কৰিলে ব্যৱস্থা;
 অতিশয় বুদ্ধিপৰায়ণ, উপায় নিচিন্তাকৈ যি কদাপি নাবাঢ়ে আগ,
 মৃত্যুৰ হাতৰপৰাহে মাথোন নহয় নিস্তাৰ:
 তাৰপৰা নাই একো পৰিত্ৰাণ ।
 কিন্তু গুণধৰ বৈদ্যও য'ত দীৰ্ঘদিন হ'ল পৰাতুত
 তেনে দুৰাৰোগ্য ব্যাধিৰ কাৰণেও
 আৰোগ্য ব্যৱস্থা মানুহেই কৰিলে আৱিষ্কাৰ ।
 অসীম নৈপুণ্যৰ বলতে মানৱে
 স্বপ্নৰ অতীত কত উদ্ভাৱন লাগিছে কৰিব ।
 গতি তেওঁৰ অব্যাহত—ভালৰ কাৰণে হওক বা বেয়াৰ কাৰণে—
 এজনৰ আছে প্ৰীতি স্বদেশৰ প্ৰতি, আনজনৰ শত্ৰু দেৱতাৰ প্ৰতি,
 আইনৰ লগতে জীৱনক সাঙুৰি ৰাখিছে
 আৰু স্বৰ্গৰ প্ৰতি কৰা অঙ্গীকাৰ ৰাখিছে অটুট,
 ৰাষ্ট্ৰৰ উচ্চ মহলত তেওঁ কৰিছে বিচৰণ :
 কিন্তু আনজন হ'ল সমাজ শ্বলিত
 যি অসন্মানক অন্তৰত দিছে প্ৰশ্ৰয়
 আৰু দোষণীয় পত্নী কৰিছে অনুসৰণ ।
 মোৰ গৃহত তেনে লোকে নাপায় আশ্ৰয়,
 তেনেলোকৰ চিন্তাৰ ধাৰাত নাই মোৰ মিল ।

কোবাচৰ দলপতি

দেৱতাসকলৰ কি সঙ্কেত দেখিছোঁ ইয়াত ?
সন্দেহ আৰু শঙ্কাই জাল বান্ধিছে মনত ।
যি দেখিছোঁ মই নকওঁ কেনেকৈ ?
জানো মই এই বালিকা এস্তিগনিক ।
দুৰ্ভগীয়া পিতৃৰ ভাগ্যহীনা দুহিতা হেৰা !
তুনিয়ৈ তেনেহলে বজাৰ আদেশ কৰিলা উলঙমন
আৰু সেই বাতুলতাৰ বাবে কৰি কৰায়ত্ন
এতিয়া তোমাক তেস্তে আনিছে ইয়াতলৈ ?

[এস্তিগনিক লৈ প্ৰহৰীৰ প্ৰৱেশ]

প্ৰহৰী । এৱেঁই কৰিছিল সি কৰ্ম—এই ছোৱালীজনীয়েই ।
সমাধিস্থ কৰি থাকোঁতেই পালোঁ দেখা ।
ক'ত মহাৰাজ ?
কোবাচ । চোৱা—সোৱা আহিছে তোমাৰে কাৰণে ।

[ক্ৰিয়নৰ প্ৰৱেশ]

ক্ৰিয়ন । মোৰ আগমনৰ লগে লগে আহিল কোন ?
প্ৰহৰী । মহাৰাজ ! অঙ্গীকাৰ অঙ্গীকাৰ কৰিব নাপায় ;
অনুধাৱনে সলনি কৰে আগৰ সিদ্ধান্ত ।
আপোনাৰ ক্ৰোধত মই হৈ কম্পমান
ভাবিছিলোঁ কোনো শক্তিয়ে নোক ইয়াতলৈ নোৱাৰে আনিব ;
কিন্তু অভাৱনীয় আৰু আশাতীত আনন্দই আহি ধৰা দিলে
তৃপ্তিৰ পাৰ যায় ভাগি ।
সেইদেখি নাই বুলি অঙ্গীকাৰ যদিও কৰিলোঁ
তথাপি আহিলোঁ মই আকৌ ইয়াতলৈ—
মৃতকৰ প্ৰয়ত্ন লওঁতে কৰি কৰায়ত্ন
আনিছোঁ লগতে ধৰি এই দুহিতাক ।
আনৰ কাৰণে এই ভাগ্য নাছিল উন্মুক্ত,

নিবিবাদে এই ভাগ্য মোৰেই মিলিছে ।
মহাৰাজ ! এতিয়া আপোনাৰ অভিপ্ৰেতভাৱে
বিচাৰ কৰি শাস্তিৰ কৰক বিধান ।
অশুভ কামৰপৰা নিজক মুক্ত কৰি
মই তেস্তে এতিয়া প্ৰস্থান কৰিব পাৰিম ।
ক্ৰিয়ন । এইজনী ছোৱালী ! কিহেতু কৰিলি কৰায়ত্ন ?
কি কাৰ্য্য কৰিছিল তেওঁ ?
প্ৰহৰী । ৰাজপুত্ৰক সমাধিস্থ কৰিলে । এঘাৰ কথাই
আপোনাক অৱগত কৰিব সকলো ।
ক্ৰিয়ন । হ'ল নেকি বুদ্ধিনাশ তোৰ ? কি কৈছ বুদ্ধিছনে তই ?
প্ৰহৰী । যাক সমাধিস্থ কৰিবলৈ আপুনি নিষেধ কৰিলে
তেওঁৰেই সমাধি বচোঁতে এওঁক আমি দেখা পালোঁ ।
এতিয়াও জানো মোৰ কথা স্পষ্ট হোৱা নাই ?
কেনেকৈ ধৰা পৰিল আৰু হ'ল কৰায়ত্ন ?
ক্ৰিয়ন । এই কাম হ'ল এনেদৰে —
প্ৰহৰী । আপোনাৰ ক্ৰোধৰ বাবে হৈ শঙ্কাকুল
আমি আহি সেই ঠাইতে হ'লোঁ উপস্থিত ;
মৃতদেহ ঢাকি থোৱা ধূলি আমি প্ৰথমেই দিলোঁ আঁতৰাই
আৰু পচি যোৱা অঙ্গবোৰ উন্মুক্ত ৰাখিলোঁ ।
মৃতকৰ পচা গন্ধ বতাহে বহন কৰিব নোৱাৰা দূৰত
পাহাৰৰ নামনিত আমি কৰিলোঁ অপেক্ষা,
নিজ কৰ্তব্য অৱহেলা কৰা বাবে
আমি পৰস্পৰে উচ্চকণ্ঠে কৰিছিলোঁ তিৰস্কাৰ ;
এনেদৰে থাকোঁতেই মধ্যাহ্নৰ বেলি চাপিলে মূৰৰ ওপৰ
আৰু তাপৰ মাত্ৰাও ক্ৰমে বাঢ়ি গ'ল ।
হঠাৎ পবন দেৱতাই সৃষ্টি কৰিলে ধুমুহাৰ,
সমতল জুৰি গ'ল সেই অভিশাপে,
গছৰ সকলো পাত কৰিলে বিচিছন্ন,
মহাকাশ ধূলিয়ে ঢাকিলে ।
মুখ চকু বন্ধ কৰি এই অভিশাপ নীৰৱে সহিলোঁ,
বহুত পৰব মূৰত ধুমুহা আঁতৰি গ'ল
আৰু আমি দেখা পালোঁ এই বালিকাক ;

উচ্চ কণ্ঠে তেওঁ তুলিছিল বিলাপৰ স্বনি
পোৱালী হেৰোৱা পক্ষীয়ে শূন্য বাহ দেখি ক্ৰন্দন কৰাৰ দৰে।
দেখা পাই উন্মুক্ত মৃতদেহ উচ্চ কণ্ঠে বিলাপ কৰিলে
আৰু এই কাৰ্য্য কৰোঁতাগৰক দিলে অভিশাপ;
ইয়াৰ পাচত তেওঁ দুহাতেৰে গোটালে গুৰু ধূলি
আৰু ধাতুৰ পাত্ৰ কৰি উত্তোলন
তিনিবাৰ উচৰ্গা কৰিলে পানীয় পদাৰ্থ মৃতকক সন্মানিত কৰি।
এই কাৰ্য্য দেখা পাই আমি ক্ষীণতাৰে গৈ
কৰায়ত কৰিলোঁ তেওঁক আৰু পূৰ্বৰ দোষৰ সৈতে
এই কাৰ্য্যৰ বাবে অভিযুক্ত কৰিলোঁ তেওঁকেই;
তেওঁ কিন্তু অস্বীকাৰ একোকে নকৰিলে—
তাৰ বাবে আনন্দ আৰু সন্তাপ দুয়োটি পালোঁ;
মুক্তিলাভ কৰা, দুৰ্যোগৰপৰা, অতি আনন্দৰ কথা;
আনহাতে বন্ধুক বিপদগ্ৰস্ত কৰা হয় কষ্টকৰ।
কিন্তু মোৰ নিজৰ নিৰাপত্তা অতি মূল্যবান,
তাৰ সন্মান আন কি হ'ব পাৰে।

ক্ৰিয়ন।

অধোমুখী বালিকা হেবা! এই কাৰ্য্য কৰাবুলি
স্বীকাৰ কৰা নে নকৰা?

এস্তিগনি।

ক্ৰিয়ন।

অস্বীকাৰ নকৰোঁ একোকে। ময়েই কৰিছোঁ কাৰ্য্য।
(প্ৰহৰীক কয়) যাব পাৰ এই স্থান কৰি পৰিত্যাগ,
গুৰুতৰ অভিযোগৰপৰা তোক মুক্তি দিলোঁ।
(এস্তিগনিক কয়) আৰু তুনি সংক্ষেপতে কোৱা
এই কাৰ্য্য নিষিদ্ধ কৰা আমাৰ আজ্ঞাৰ কথা

এস্তিগনি।

জানা নে নাজানা?
মই নাজানি নোৱাৰোঁ থাকিব। আপুনিতো
স্পষ্টভাৱে এই কথা কৰিছিল ঘোষণা।

ক্ৰিয়ন।

তেন্তে ঘোষিত বিধান তুমি কোন সাহে
কৰিলা উলংঘন?

এস্তিগনি।

এই বাণী নাছিল স্বৰ্গৰ,
নাইবা তলত দেৱসকলৰ সঙ্গত বাস কৰা
ন্যায়ৰো নাছিল ই নিৰ্দেশ।
মানৱৰ হকে ঘোষিছে বিধান সেই সকলেও;

স্বৰ্গৰ নিৰ্ভুল আৰু অনিৰ্ণীত বিধান
যাক মানৱে দিব পাৰে নেওচন,
তেনেকোপে আপোনাৰ আদেশ
গণ্য নকৰিলোঁ মই।
কালি বা আজি সৃষ্টি হোৱা নাই
ই বিধান, অক্ষয়-অনন্ত
ইয়াৰ সৃষ্টিৰ ক্ষণ কোনেও নোৱাৰে ক'ব।
মানুহৰ সিদ্ধান্তৰ বাবে, সম্ভৱ হৈ,
সেই বিধিৰ অনাচাৰ কৰি, কদাপিও মই
ঈশ্বৰৰ অভিশাপ নলওঁ শিব পাতি।
আপোনাৰ আদেশ লঙিঘলে মৃত্যু হ'ব জানো
—অকাল মৃত্যুও যদি হয়, তাকো মই
লাভকোপে গণ্য কৰোঁ।
মোৰ দৰে বেদনাত জীৱন যাপন কৰোঁতাজনৰ
মৃত্যু জানো নহয় কাম্য?
এনেদৰে মৃত্যু হ'লে মোৰ একো দুখ নাই;
কিন্তু মোৰ মাতৃৰ সন্তান যদি থাকে পৰি
বজাপ্লুত আৰু কবৰবিহীন ভাৱে,
সেই দুখ মোৰ পক্ষে অতিকৈ কঠোৰ।
এইটো নহয় দুখৰ কথা।
আৰু মোৰ কামৰ বাবে আপুনি
যদি গণ্য কৰে মোক মূৰ্খকোপে,
তেন্তে মূৰ্খৰ বিচাৰতহে মই মূৰ্খ।

কোৰাচ।

উগ্ৰ পিতৃৰ সত্তা এই বালিকাৰ ধমনীত
হৈছে প্ৰবাহিত।
দুৰ্যোগৰ শঙ্কাই তেওঁৰ মন নোৱাৰে দমাৰ।

ক্ৰিয়ন।

হয়, কিন্তু মদগৰ্বৰ প্ৰথমেই ঘটে পতন।
সুদৃঢ় লৌহ-খণ্ড অগ্নিৰ উদগ্ৰ তাপত
ছিলা হয় শতেক খণ্ডত।
ক্ষুদ্ৰতম বন্ধনে উগ্ৰতম অশুকো কৰে দমন;

যাৰ জীৱন আদেশৰ অধীন
 গৰ্ব তেওঁৰ নোৱাৰে তিষ্ঠিব।
 অপৰাধ-সাধনত অভ্যস্ত এই বালিকা,
 কিয়নো প্ৰথমে ৰাজবিধি লঙ্ঘন কৰিলে
 আৰু এতিয়া তাৰ লগতে মদগৰ্ব কৰিছে প্ৰদৰ্শন,
 নিজৰ অপৰাধ তুচ্ছ দেখুৱাই কৰিছে তাক গৰিমামণ্ডিত।
 দান কৰি কৰ্তৃত্ব নিজেই নিজক
 তেওঁ যদি বিনাদণ্ডে মুক্তি পায়,
 তেন্তে তেওঁহে পুৰুষ—মই নহয়।
 যদি এওঁ মোৰ ভগ্নীৰ সন্তান,
 নাইবা মোৰ অন্তৰৰ কাম্য
 আন কোনো নিকটতন বস্ত্ৰৰ সম্পৰ্কও যদি থাকে,
 তথাপিও এই ভগ্নীদ্বয়ে মৃত্যুৰ হাত নোৱাৰে সাৰিব;
 কিয়নো এই সমাধিৰ ঘড়বস্ত্ৰৰ ক্ষেত্ৰত
 কনিষ্ঠা ভগ্নীকো মই সহযোগীৰূপে কৰোঁ গণ্য;
 আদেশ বিহিৰ্ছোঁ মই—তেওঁক মাতা ইয়ালৈ;
 এই মাত্ৰ কক্ষত দেখি আহিছিলোঁ তেওঁক
 শোকাভূৰা অতিকৈ অস্থিৰ;
 সততে দেখা যায়, গোপনে অসৎ মন্ত্ৰণা কৰোঁতাজনৰ
 অশান্ত মনৰ ভাবেই গুপ্ত কৰি থোৱা কাম।
 আগতেই দিয়ে কৰি প্ৰকাশ।
 কিন্তু অসৎ কামত ধৰা পৰি যিজন
 তাকে কৰিব খোজে গৌৰৱমণ্ডিত
 তেওঁক মই গণ্য কৰোঁ অতি ঘৃণনীয়।
 মাত্ৰ মৃত্যুদণ্ড বিহাৰ উপৰি আপুনি
 আৰু কি কৰিব মোক?
 আৰু একো নাই। তাকেই বিচাৰোঁ মই,
 মৃত্যুৱে সকলো কৰিব সমাপন।
 তেন্তে পলম কৰিছে কিয়?
 আপোনাৰ কথাই মোক নোৱাৰে কৰিব মোহিত—
 স্বৰ্গই যেন তাকে নকৰক।

এস্তিগনি।

ক্ৰিয়ন।

এস্তিগনি।

আৰু মোৰ কথাও আপোনাৰ কাণত ৰাজিব
 কটুকপে অতি।
 তথাপি নিজৰ ভাতৃক সমাধিস্থ কৰাৰ সমান
 আন কি কামে মোৰ বাবে আজিৰ সুনাম?
 কৰ্তৃত্বৰ শঙ্কাই বাকবোধ নকৰাহেঁতেন
 মোৰ কাৰ্য্যকে সমৰ্থন কৰি
 জনালেহেঁতেন সকলোৱে আজি।
 কিন্তু ৰজাৰ স্তুতিধা বহুত—
 যি ইচ্ছা তাকেই কৰিব পাৰে আৰু পাৰে ক'ব।
 কোনো ধিৰেবাসীয়ে তোমাৰ মত নকৰে পোষণ।
 তেওঁলোকে কৰে; কিন্তু আপোনাৰ শঙ্কাত
 নিজক ৰাখিছে কৰি সম্ভৱণ।
 ক্ৰিয়ন। অকলে এই কাম কৰি
 লজ্জাবোধ নকৰানে তুমি?
 এস্তিগনি। ভগ্নীৰ ধৰ্মবোধত নাথাকে লজ্জাৰ সংস্পৰ্শ।
 ক্ৰিয়ন। ইতিয়োক্ৰিজো জানো তোমাৰেই নহয় ভাতৃ?
 এস্তিগনি। মোৰ নিজৰ প্ৰকৃত ভাতৃ,
 পিতৃ-মাতৃৰ ৰক্ত ধমনীত প্ৰবাহিত হোৱা।
 ক্ৰিয়ন। এই কাৰ্য্যই তেওঁক কৰিছে অসন্মানিত।
 এস্তিগনি। মৃতজনে সেইকথা নকৰে সমৰ্থন।
 ক্ৰিয়ন। হীনজনকো তুমি যদি সন্মানিত কৰা?
 এস্তিগনি। মৃতজন তেওঁৰেই ভাতৃ—নহয় দাস।
 ক্ৰিয়ন। কিন্তু স্বদেশৰ ধ্বংসৰ হকে যুঁজিছিল তেওঁ।
 এস্তিগনি। মৃত্যুৱে পাৰ্থক্য নাৰাখে একোকে
 মাত্ৰ দাবী কৰে প্ৰাপ্য ভাগ।
 ক্ৰিয়ন। তথাপি ভাল আৰু বেয়াৰ মাজত সমতা নিবিচাৰে।
 এস্তিগনি। কোনে জানে, সিপুৰীত দুয়োজন হ'ব পাৰে একে।
 ক্ৰিয়ন। মৃত্যুৰ পাচতো শত্ৰু হয় ঘৃণনীয়।
 এস্তিগনি। স্নেহেই কৰ্তব্য মোৰ—ঘৃণা নহয়।
 ক্ৰিয়ন। তেন্তে মৃত্যুৱে হওক! সেয়ে যদি কাম্য হয়,
 তেন্তে তাতে মৃতকক স্নেহ কৰাটো দান।

কোবাচ।

জীৱন কালত কোনো নাবীয়ে
নোৱাৰে কৰ্ত্ত্ব খাপিব মোৰ ওপৰত।
এতিয়া আহিব লাগিছে ইচমেনি। আহা!
ভগ্নীৰ মেহেৰে সিঙ লোতক পৰিছে
অনুপম দুগাল তিয়াই,
বল্লিন মুখত সেয়ে চিন আঁকি দিছে।

[ইচমেনিৰ প্ৰবেশ]

ক্ৰিয়ন।

আক তুমি! সাপৰ দৰে ঘৰত আশ্ৰয় লৈ
মোৰ শৰীৰৰ তেজ গোপনে গুহিবা!
অজ্ঞাত আছিল মোৰ এই কথা,
আশ্ৰয় দিছিলোঁ মই অতিশুণ-যুগলক
যি মোৰ সিংহাসনৰ দিবন্ধে কৰে ঘড়বন্ধ।
কোৱা মোক! সন্মতি দিয়াৰ কামত
তুমি যোগ আছিল নে নাই।
নতুবা সেই কথা ক'ব অস্বীকাৰ?

ইচমেনি।

তেওঁ যদি সেই কথা কয়
কৰিছিলোঁ ময়ো এই কাম,
কাম আৰু দোষৰ ভাগ
ময়ো কৰিছোঁ বহন।

এস্তিগনি।

নহয়, সেই কথা নহয় সত্য,
তুমি নাছিল। ইয়াত,
মোৰ সহযোগীৰূপে তোমাক গ্ৰহণ কৰিবলৈ
অমান্তি হৈছিলোঁ মই।

ইচমেনি।

কিন্তু এতিয়া এই দুৰ্যোগত
ময়ো হ'ম তোমাৰ সতীৰ্থ বিপদৰ।

এস্তিগনি।

এই কাম কোনেনো কৰিলে
সেই কথা ক'ব ধৰিত্ৰী-গৰ্ভত থকাগলে,
আত্মীয়ৰ মোখিক-পুতৌ মই নকৰোঁ। কামনা।

ইচমেনি।

উস! নকৰিবা মোক এনে ঘৃণা,
নিষেধ নকৰিবা মোক তোমাৰ লগতে

এস্তিগনি।

মৃত্যু বৰণ কৰিবৰ বাবে
আৰু মৃত ভাতৃক সন্মানিত কৰিবৰ হকে।
মোৰ স'তে মৃত্যুক নালাগে কৰিব,
যিটো কাম তুমি ক'ব নাই
তাৰ লগত নিজক জড়িত নালাগে কৰিব,
মোৰ মৃত্যুৱে হ'ব যথেষ্ট।

ইচমেনি।

তুমি গ'লে মোৰ জীৱনত
আনন্দৰ অৱশেষ থাকিবনো ক'ত?

এস্তিগনি।

সউ ক্ৰিয়নক সোধা সেই কথা,
তোমাৰ প্ৰতি তেওঁৰ আছে যত্ন আৰু কৰ্তব্য।

ইচমেনি।

মোক যদি এনেদৰে গৰিহণা দিয়া
তাৰপৰা তোমাৰ লাভ হ'ব কিটো?

এস্তিগনি।

মোৰ অন্তৰত দুখৰ যাতনা,
মুখেৰে যদিও তোমাক কৰিছোঁ বিজ্ঞপ।

ইচমেনি।

এতিয়াও কোৱা বাক
তোমাৰ কাৰণে কি কৰিব পাৰোঁ মই?

এস্তিগনি।

বন্ধা ক'ব তোমাৰ জীৱন,
তুমি বন্ধা পৰিলে মোৰ নাই একো খেদ।

ইচমেনি।

হায়! তোমাৰ দণ্ডাৰপৰা
মই তেস্তে হ'ব লাগিব বঞ্চিত?

এস্তিগনি।

জীৱন নিৰ্বাচন কৰি ল'লা তুমি,
মই কৰিলোঁ মৃত্যু।

ইচমেনি।

মই কিন্তু সতৰ্ক কৰিছিলোঁ তোমাক—

এস্তিগনি।

হয়, তোমাৰ বিচাৰ-বুদ্ধি পৃথিৱীত সমাদৃত;
মোৰ বিচাৰ-বুদ্ধিয়ে সমৰ্থন পাব সিপুৰীত।

ইচমেনি।

তথাপি দোষৰ ভাগ দুয়োৰো সমান।

এস্তিগনি।

নকৰিবা শঙ্কা। তুমি থাকা পৃথিৱীত,
মোৰ জীৱন সুদীৰ্ঘ কালৰ আগতে
উছৰ্গা কৰিলোঁ মৃত্যুৰ ওচৰত—
মৃতকৰ সেৱাৰ কাৰণে।

ক্ৰিয়ন । এজনী বালিকাৰ বুদ্ধি নষ্টপ্ৰাপ্ত হ'ল :
 সিজনীৰ বুদ্ধি নাই আজন্ম কালৰেপৰা ।

ইচ্চেনি । মহাবাজ ! দুখৰ বেলিকা মানুহৰ বুদ্ধি হয় অন্তৰ্ধান ।

ক্ৰিয়ন । যিয়েই নহওক, অসতৰ স'তে ভাগ লৈ
 তুমি নিজৰ বুদ্ধি কৰিলা বিসৰ্জন ।

ইচ্চেনি । ভগ্নীৰ অবিহনে মোৰ জীৱনৰ কিটো লাভ ?

ক্ৰিয়ন । নকৰিবা উচ্চাৰণ 'মোৰ ভগ্নী' বুলি,
 সেইজনী নাই আক ।

ইচ্চেনি । কি, আপোনাৰ পুত্ৰৰ বাকদত্তাকো
 কৰিবনে নিধন ?

ক্ৰিয়ন । পুত্ৰই মোৰ অন্য পথাৰ কৰিব কৰ্মণ ।

ইচ্চেনি । ওঁহোঃ দুয়োৰে অন্তৰ মেৰ খাইছিল প্ৰেমৰ দোলেৰে ।

ক্ৰিয়ন । মোৰ পুত্ৰৰ কাৰণে দুটা পত্নী
 কাম্য নহয় মোৰ ।

এস্তিগনি । হে প্ৰিয় হেনন ! তোমাৰ পিতৃয়ে
 কি অনিষ্ট সাধন কৰিছে তোমাৰ !

ক্ৰিয়ন । তুমি আক তোমাৰ বিবাহ
 মোৰ বাবে মাত্ৰ যাতনাৰ স্থল ।

কোবাচ । নিজৰ পুত্ৰৰপৰা আপুনি তেওঁক
 কৰিব খুজিছে বিচ্ছিন্ন ?

ক্ৰিয়ন । পুত্ৰ আক তাৰ সন্তোষৰ মাজত
 মৃত্যুৱে হেঙাৰ তুলিব নিশ্চয় ।

কোবাচ । সকলো সংশয় তেন্তে দূৰীভূত হ'ল—
 এই বালিকাৰ মৃত্যু নিশ্চয় ঘটিব ।

ক্ৰিয়ন । সঙ্কল্প কৰিছোঁ, তোমাগৰবো সেইয়ে সিদ্ধান্ত ।
 ভূত্যসৰ ! স্মুৱাই খোৱা তেওঁক, নকৰিবা পলম ।
 এতিয়াৰপৰা এই বালিকাদ্বয়ে
 পাব মাত্ৰ নাৰীযোগ্য স্বাধীনতা,
 কাৰাবন্ধ অৱস্থাত থাকিব লাগিব,
 কিয়নো, জীৱনৰ সান্নিধ্যত মৃত্যু আহি হ'লে উপস্থিত
 নিৰীক লোকেও কৰে পলায়ন ।

[এস্তিগনি আৰু ইচ্চেনিক প্ৰাসাদলৈ লৈ যায়]

কোবাচ

অতি ভাগ্যবান, যিজনে ভোগ কৰা নাই দুখৰ জীৱন ;
 দেৱ-প্ৰদত্ত অভিপাকপে
 কাৰোবাৰ ঘৰত যদি সেয়ে আহি আঘাত কৰিছে
 তেন্তে অশান্তি আহিছে নামি তমসা কৰি বিস্তাৰণ,
 আগুৰি ধৰিছে সেয়ে বংশ অনুক্ৰমে ;
 যিদৰে থেইচৰপৰা প্ৰবাহিত ধুমুহাই
 সাগৰৰ বক্ষ ক্ৰমে কৰি উত্তোলন
 বালুকাৰ স্তবত তোলে চৌৰ কম্পন,
 স্নগৰ্ভীৰ অন্ধকাৰৰ ওপৰেদি হৈ প্ৰবাহিত
 দীৰ্ঘবাহু কৰি প্ৰসাৰণ
 ধুমুহাই স্তূপীকৃত কৰা আবৰ্জনা
 সাগৰ-তীৰত কৰে সমাবেশ,
 প্ৰতিধ্বনি মুখৰিত হয় প্ৰস্তুত ।

জানো স্মদীৰ্ঘ কালৰপৰা কেডমাছ বংশৰ সন্মুখত
 উপস্থিত হৈছেহি নানা বিপৰ্য্যয় ;
 যুগৰ পিচত যুগ পুৰুষানুক্ৰমে
 বিষাদৰ নতুন ধল আহিব লাগিছে,
 ঈশ্বৰৰ কোপানলে নিস্তাৰ নিদিলে কাকো,
 আনকি এতিয়াও আমাৰ দৃষ্টিৰ আগত
 দেখা দিছিল আহি এটি সমুজ্জ্বল হাঁহি
 ধুমুহাত ক্ষতিগ্ৰস্ত হোৱা বৃক্ষৰ
 একমাত্ৰ অৱশিষ্ট শাখাৰ সদৃশ ।
 কিন্তু দেৱসৰৰ অভিপ্ৰেতভাৱে আহি
 নিষ্ঠুৰ মৃত্যুৰ ঘন তমসাই
 বিভ্ৰান্ত ভাৱনা আৰু ভাগ্যলিপিৰ তৃপ্তি লৈ
 নুমালে ক্ষণিক পোহৰ অসীমৰ মোৰ আন্ধাৰত ।

হে জিউচ ! মানুহৰ বিপথচালিত অভিপ্ৰায়ে
তোমাৰ শক্তি জানো কৰিব পাৰিব বোধ ?
সৰ্বগ্ৰামী নিদ্রা অথবা স্বদীৰ্ঘ মাহৰ অবিশ্রান্ত সাধনাই
নোৱাৰে স্পৰ্শ কৰিব তোমাক,
অনন্ত কাল ধৰি তুমি
অনিম্পাচৰ উজ্জ্বল শিখৰত
শাসন কৰিছা শক্তিমান হৈ।
সৃষ্টিৰ আদিবপৰা ইয়াৰ সূচনা,
এতিয়াও আছে আৰু থাকিব অনন্ত কাললৈ
অকল ইয়াতে নহয়, বিশ্ব চৰাচৰ,
দুৰ্দশাৰ বিধিয়ে কাকো নিদিয়া নিস্তাৰ।

সকলোতে কৰি বিচৰণ
আশাই তৃপ্তি দিয়ে বহুতো লোকক ;
বহুতক কামনাৰ জ্যোতিৰে কৰে মোহাচ্ছন্ন,
অগ্নিত পদক্ষেপ কৰাৰ কথা নাজানে একোকে।
এই উক্তি সঁচাকৈয়ে জানেবে সমৃদ্ধ :
ক্ৰোধান্বিত দেৱসৰে যাক অন্ধ কৰি দিয়ে
সি প্ৰায়ে অসতক সৎ জ্ঞান কৰে।
এনে লোকে সবহ দিন বৰ্তিব নোৱাৰে
বিপৰ্য্যয়ৰ যাতনা নকৰি ভোগ।

কোবাচৰ দলপতি

সোৱা হেমন ! আপোনাৰ শেষৰ সন্তান আহিব লাগিছে,
বালিকাৰ দুৰ্ভাগ্যৰ বাবে শোকত অধীৰ ;
যুৱতীৰ জীৱনৰ অৱসান ঘটা হেতু তেওঁ মুহ্যমান
নে তেওঁৰ প্ৰেয়সীৰ দণ্ডদেশত অতিকৈ ক্ৰোধান্বিত ?

[হেমনৰ প্ৰবেশ]

ক্ৰয়ন।

জানিব পাৰিম অতি সোনকালে
ভৱিষ্যদ্বক্তাৰ শিক্ষাতকৈও ভালদৰে।

পুত্ৰ মোৰ ! তোমাৰ বাক্‌দত্তাৰ ওপৰত
অলঙ্ঘনীয় নৃত্যদণ্ড বিহা বুলি শুনি
তোমাৰ পিতৃৰ বিৰুদ্ধে ক্ৰোধান্বিত হৈ
তুমি আহিছা নেকি ইয়ালৈ ?
নতুবা তোমাৰ পিতৃৰ প্ৰতি অক্ষুণ্ণ প্ৰীতি আছে,
কাৰ্য্য তেওঁ যিহকে নকৰক ?

হেমন।

পিতৃ ! মই আপোনাৰ সজ নিৰ্দেশ
এতিয়াও কৰিম পালন ;
ৰূপহী নাৰীকো মই

ক্ৰয়ন।

আপোনাৰ জ্ঞানগৰ্ভ শাসনৰ নাৰাখোঁ উদ্ধত।
পুত্ৰ মোৰ ! তোমাৰ পিতৃৰ ইচ্ছা-অভিমুখে
তোমাৰ মন হক চিৰন্তন।

সেইদেখি মানুহৰ কামনা
অনুগত সন্তান পাবৰ কাৰণে—
যি শত্ৰুৰ ওপৰত প্ৰতিশোধ লয়
আৰু পিতৃৰ প্ৰিয়জনৰ বাখে সন্মান ;
কিন্তু যাৰ সন্তান অযোগ্যৰূপে হয় প্ৰমাণিত
তেওঁ দুখৰ বাহিৰে নাইবা

শত্ৰুৰ হাস্যাস্পদ নহৈ আৰু কি পায় ?

পুত্ৰ ! এজনী নাৰীৰ হকে
তোমাৰ বিচাৰ-বুদ্ধি নিদিবা জাহ।

তোমাৰ নিজৰ অন্তৰে দিব শিক্ষা তোমাক :

যদিহে দুষ্টা ভাৰ্য্যা গৃহত সোমাই লয়

তেনে নাৰী হয় মাত্ৰ অশান্তিৰ স্থল,

অনিষ্টকাৰী বান্ধবৰ দৰে আৰু কোনে দিব পাবে
অতিশয় ভয়ঙ্কৰ আঘাত ?

সেইদেখি পৰিত্যাগ কৰা তেওঁক শত্ৰুৰ দৰে,

যাবলৈ দিয়া তেওঁক পাতালপুৰীৰ কোনোবা অশৰীৰীস'তে
বিবাহ-সূত্ৰত আৱদ্ধ হ'বৰ কাৰণে।

সমগ্ৰ নগৰীত একমাত্ৰ তেৱেঁই কৰিলে অবাধ্য আচৰণ
আৰু তাকে কৰি পৰিল ধৰা,

সেইদেখি মোৰ সিদ্ধান্ত নকৰেঁ। সলনি।

তেওঁক মই দিম প্ৰাণদণ্ড;
 তাৰ বাবে মিনতি জনাওক তেওঁ নিজ দেৱতাক।
 ঘৰতেই মই যদি বিদ্ৰোহী কৰিছোঁ। পালন
 বাহিৰত আৰু বা কিমান আছে?
 নিজৰ গৃহ যিজনে ন্যায়েৰে পালন কৰে
 তেওঁহে প্ৰকৃতভাৱে বাঢ়িত বতিবৰ যোগ্য;
 কিন্তু যিজনে নিবিচাৰে বিধান উলঙা কৰে
 নাইবা কৰ্তৃত্বৰ ওপৰত নিৰ্দেশ দিব পাবে বুলি ভাৱে
 তেনেজনে মোৰ পৰা নাপায় অনুমোদন।
 নগৰীৰ প্ৰদত্ত কৰ্তৃত্ব অৱশ্যে মানিব লাগিব
 সৰু-বৰ ন্যায় বা অন্যায় সকলো কথাতে।
 যিজনে পালন কৰে এনে আচৰণ
 তেৱেঁই শাসক অথবা শাসিত হ'ব যথার্থধৰণে,
 সেয়ে মোৰ নিশ্চিত ধাৰণা;
 আৰু সংগ্ৰামৰ দুৰ্যোগ মুহূৰ্ত্তত তেৱেঁ মোৰ কাষৰত
 বিশ্বাসী নিৰ্ভৰশীল সতীৰ্থহিচাপে থাকিব।
 কিন্তু শাসন স্থলিত হোৱাৰ দৰে
 দুৰ্যোগ আৰু নো কি হ'ব পাবে?
 সেয়েই নগৰীৰ পতন ঘটায়, গৃহ ধ্বংস কৰে,
 শত্ৰুক সহায় কৰি পূৰ্ণাঙ্গ সৈন্য-বাহিনীৰ
 শোচনীয় বিপৰ্য্যয় ঘটায়,
 কেৱল শাসনে মাত্ৰ পৰাজয় বোধিব পাৰে;
 বিধান বন্ধাৰ হকে তৎপৰ হ'বই লাগিব,
 এজনী নাৰীৰ ইচ্ছাৰ আগত পৰাজয় নকৰোঁ। স্বীকাৰ।
 পৰাজিত হ'লে মোৰ পক্ষে মৃত্যুৱে শ্ৰেয়ঃ
 নহ'লে মানুহে নিন্দিব মোক হাব মনা বুলি নাৰীৰ হাতত।
 বান্ধক্যই আমাৰ চিন্তা-শক্তি যদিহে দুৰ্বল কৰা নাই,
 তেন্তে আপোনাৰ ভাষণ নহয় সাৰগৰ্ভবিহীন।
 হে পিতৃ! দৈশ্বৰ্য্যে কৰিছে ৰোপণ
 অমূল্য সাৰগৰ্ভ জ্ঞানৰ বীজ।
 আপোনাৰ ভুল হোৱা বুলি এই বিষয়ত
 মই নোৱাৰোঁ। কব, তেনে শিক্ষা লবও নোৱাৰোঁ।;

কোৰাচ।

হেমন।

অৱশ্যে আন এক বিষয়ত তেনে কথা নুশুনা নহয়।
 কিন্তু আপোনাৰ পুত্ৰকপে,
 মানুহৰ কাৰ্য্য আৰু কথন আৰু আপোনাৰ বিষয়ে চলা
 গোপন আলাপ লক্ষ্য কৰাটো মোৰে কৰ্তব্য।
 আপোনাৰ কাণত পৰিলে কৰ্কশ লাগিব
 এনে কথা ভয়ত সম্বৰণ কৰিছে নাগৰিকে।
 কিন্তু গোপনে শুনিছোঁ আপোনাৰ সকলো প্ৰজাই
 এই বালিকাৰ বাবে কৰিছে বেজাৰ;
 তেওঁলোকে কৰে অভিযোগ—অতিশয় মহৎকাৰ্য্যৰ বাবে
 তেওঁৰ জীৱন নাশ ঘটিছে অনর্থক।
 “আপোন ভাতৃৰ যেতিয়া বণত ঘটিছে মৃত্যু
 সমাধিবিহীন ভাৱে তাতেই থাকিল পৰি,
 শগুন আৰু কেঁচা মাংসভোজী কুকুৰৰ আহাৰকপে,
 তেতিয়া তেওঁ জানো স্বৰ্ণখচিত সদনাম পোৱাৰ যোগ্য
 কৰা নাই কাম?”
 নীৰৱে হৈছে প্ৰচাৰ এই গোপন আলাপ।
 মূল্যাক্ষন যদি কৰোঁ। মই, আপোনাৰ সমৃদ্ধ জীৱনৰ স'তে,
 তুলনাত আন একো নাই।
 পিতৃৰ প্ৰসিদ্ধিৰ বাহিৰে পুত্ৰৰ কাৰণে
 আন কি মূল্যবান অলঙ্কাৰ থাকিব পাৰে?
 আনহাতে সম্ভাৱন সূখ্যাতিৰ বাদে
 পিতৃৰ কাৰণে আছে আন কি স্থল?
 আপোনাৰ সিদ্ধান্তৰ বাহিৰে আন কাৰো কথা নহয় সঠিক
 এনে ভাব নকৰিব পোষণ মনত।
 যিজনে ধাৰণা কৰে জ্ঞান মাত্ৰ আছে তেওঁৰেই,
 বাক-শক্তি বা আত্মাৰ শক্তিত তেওঁৰ তুল্য নাই কোনো,
 উদঙাই চালে কিন্তু শূন্যৰ বাহিৰে তেওঁৰ একোকে নাপায়।
 “জ্ঞানীজনেও যদি কৰে শিক্ষা লাভ
 আৰু বিবেকৰ প্ৰতি কৰ্ণপাত কৰে
 তাৰ বাবে নষ্টে অসন্মান।
 কোৱাল সোঁতৰ সন্মুখত কৰি আত্মসমৰ্পণ
 তুণে তাৰ অবয়ব কৰে সংৰক্ষণ,

আনহাতে বৃহৎবৃক্ষ ছিটি-ভাঙি নিয়ে উটুৱাই।
 নাবিকে যদি তাৰ নাৱৰ পাল
 কেতিয়াও শিখিল নকৰে,
 তেন্তে নাও তাৰ লুটি খায়, যাত্ৰাবো পৰে অন্ত।
 আপোনাক জনাওঁ মিনতি—কান্ত হওক,
 মনৰ গতিৰ আনক মননি।
 মোৰ যুৱাবয়সত যদিহে হৈছে বিচাৰ-বুদ্ধি
 তেন্তে সততে জ্ঞানী হোৱাটোকে
 অতিকৈ মহৎ বুলি গণ্য কৰো নই;
 কিন্তু সৰ্বজ্ঞান নহয় মানুহ,
 সেইদেখি সতৰ্ক বাণীৰ প্ৰতি কাণ কৰা শুভ।
 মহাবাজ! যুক্তিৰ বিচাৰ যদি তেওঁৰপৰা
 গ্ৰহণ কৰে, তেন্তে হয় অতি সজ কথা;
 আৰু তুমিও হেনন! শিকা নিজৰ পিতৃৰপৰা।
 সত্য আছে দূৰোবে বিবেচনাৰ মাজত।
 এই ভৱ বয়সত আনি তেন্তে
 উদ্ধত ল'ৰাবপৰা লাগিল মন্ত্ৰণা লব?
 যি যথার্থ সেই ক্ষেত্ৰতহে।
 বয়সৰ প্ৰতি বখা শ্ৰদ্ধাতকৈ
 প্ৰকৃত আৱশ্যকতাৰ গুৰুত্ব অধিক।
 বিদ্ৰোহীৰ সমুখত সেও মনা
 নহয় আৱশ্যকতাৰ কথা।
 অসতৰ হকে মই একো দাবী কৰা নাই।
 এই বালিকা জানো নহয় অসৎ?
 সেয়ে জানো হোৱা নাই প্ৰমাণিত?
 সমগ্ৰ খিবিজে তাক কৰে অস্বীকাৰ।
 মই জানো খিবিজৰ দ্বাৰা হৈছে শাসিত?
 বালকস্বলভ পাতল উক্তি সি।
 মোৰ চৰকাৰৰ নীতি-নিৰ্দেশক হব অন্য লোক?
 মাত্ৰ এজনক লৈ নগৰীৰ স্ৰষ্টি হোৱা নাই, পিতা।
 নগৰী নহয় জানো শাসনকৰ্তাৰ কৰ্তৃত্বৰ অধীন?
 তেন্তে আপুনি কৰিব শাসন

কোবাচ।

ক্ৰিয়ন।

হেনন।

ক্ৰিয়ন।

হেনন।

ক্ৰিয়ন।

হেনন।

ক্ৰিয়ন।

হেনন।

ক্ৰিয়ন।

হেনন।

ক্ৰিয়ন।

হেনন।

মাথোন টকলা পথাৰ।
 ক্ৰিয়ন। এই যুৱক তেনে সেই বালিকাৰ সহায়ক।
 হেনন। বালিকা আপুনিয়ে—
 আপোনাৰ কাৰণেই মোৰ বেথা।
 ক্ৰিয়ন। নৰাধম! পিতৃৰ স'তে তৰ্কত প্ৰগল্ভ।
 হেনন। নই মাত্ৰ খাটনি জুৰিছোঁ আপোনাৰ যুক্তিহীনতাৰ বিৰুদ্ধে।
 ক্ৰিয়ন। মোৰ কৰ্তৃত্বক শ্ৰদ্ধা দেখুওৱাত যুক্তিহীনতা ক'ত?
 হেনন। দেৱসৰৰ বিধান কৰিলে লগুন
 শ্ৰদ্ধাৰ নাথাকে অৱকাশ।
 ক্ৰিয়ন। ঘৃণিত জীৱ! নাৰী পদসেৱী!
 হেনন। নীচ পথ প্ৰদৰ্শকৰ মই নহওঁ অনুগামী।
 ক্ৰিয়ন। কিয়, তোমাৰ সমগ্ৰ ভাষণ আজি
 নিয়োজিত হৈছে মাত্ৰ সেই বালিকাৰ হকে।
 হেনন। আপোনাৰ আৰু মোৰ কাৰণেও,
 আৰু লগতে মৃত্যুৰ নিয়ন্তা দেৱসৰৰ বাবে।
 ক্ৰিয়ন। ই পুৰীত তোমাৰ পত্নীত্বৰ বাবে তেওঁ নাথাকে জীয়াই।
 হেনন। সেইদেখি ময়ো জানো—মৃত্যুৰ জৰিয়তে তেওঁ
 কাৰ অনিষ্ট কৰিব সাধন।
 ক্ৰিয়ন। ইমান স্পৰ্দ্ধা! ভাবুকিও কৰা প্ৰদৰ্শন?
 হেনন। কোপোলা কথাৰ উত্তৰ নহয় ভাবুকি।
 ক্ৰিয়ন। মূৰ্খ উপদেষ্টা! ইয়াৰ ফল তুমি লাগিব ভুগিব।
 হেনন। মোৰ পিতৃ নোহোৱা হ'লে
 আপোনাকো নিৰ্বোধ বুলি কৰিলোঁহেতেন অভিহিত।
 ক্ৰিয়ন। তিৰোতাৰ বহতীয়া, বন্ধ কৰ চুপতি তোৰ।
 হেনন। কথাত তেন্তে একমাত্ৰ আপোনাৰে অধিকাৰ?
 ক্ৰিয়ন। কি বিপৰীত! হে দেৱতাসকল! মোক জগৰীয়া কৰি
 আকৌ অভদ্ৰামি?
 তোমাৰ আৰু নহব নিস্তাৰ।
 লৈ আন সেই ঘৃণিত প্ৰাণীক।
 প্ৰেমিকৰ চকুৰ আগতে
 তাইৰ অবিলম্বে ঘটক মৰণ।
 হেনন। মোৰ দৃষ্টিৰ আগত তেওঁ যাতনা ভুগিব,

এই কথা স্বপ্নতো নাভাবিব।
মোৰ মুখো আপুনি নেদেখে দুনাই।
আপোনাৰ বলিয়ালি সহিব যি পাবে
তেওঁলোকেই থাকক আপোনাৰ সতে।

[প্রস্থান]

কোবাচ।

প্রভু! ক্রোধত অধীৰ হৈ তেওঁ তুবন্তে অঁতৰিল,
ক্ষুণ্ণ হ'লে যুৱকে অদ্ভুত কাৰ্য্যও সংঘটিত কৰে।

ক্রিয়ন।

যি কৰে কবক! অহঙ্কাৰত জ্বলি
নৰে যদি মৰক।

কিন্তু এই বালিকাদ্বয়ক তেওঁ
মৃত্যুৰ গ্ৰাসৰপৰা নোৱাৰে তাৰিব।

কোবাচ।

দুয়োৰে আপুনি দিলে মৃত্যুদণ্ড?

ক্রিয়ন।

উচিত কথাকে কৈছা—যি বালিকাই
এই কাৰ্য্য কৰিছে, তেওঁৰেই হ'ব মৃত্যু।

কোবাচ।

কি ভাৱে মৃত্যুৰ কৰিছে বিধান?

ক্রিয়ন।

মানুহৰ খোজ নপৰা মৰু প্ৰান্তৰত
অৱকল্ল কৰি ধন গুহাৰ মাজত,
আহাৰৰ ব্যৱস্থা ৰাখি সামান্য,
যাতে লোকে নকয় নগৰীৰ ওপৰত পাপৰ বোজা পৰিল।
বালিকাৰ একমাত্ৰ আৰাধ্য মৃত্যুৰ দেৱতাই
ভাগ্য হ'লে তাতেই তেওঁৰ জীৱন ৰাখিব,
নতুবা অন্তিম মুহূৰ্ত্তত তেওঁ শিকিব এই কথা—
অদৃষ্ট শক্তিৰ পূজা মাথো অসাৰ্থক প্ৰচেষ্টা।

[ক্রিয়নৰ প্রস্থান]

কোবাচ

হে প্ৰেম! সংগ্ৰামত তুমি নোহোৱা প্ৰতিহত।
যোদ্ধা প্ৰেমে ঐশ্বৰ্য্যৰ ঘটায় বিপৰ্য্যয়।
ওৰে নিশা যুৱতীৰ কোমল গালত
প্ৰেমে লয় গুপ্ত আশ্ৰয়।
তুমি ভূমি ফুৰা দেশে-বিদেশে :

হাবিৰ মাজত থকা নিজান ঘৰতো তোমাৰ স্থিতি।
কোনে তোমাৰ গতিবোধ কৰে? নোৱাৰে কোনেও।
নীতিপ্ত, অমৰজন—সকলো পৰাস্ত হয়,
সকলো উন্মাদ হয় তোমাৰ স্পৰ্শত।

ধীৰে ধীৰে লৈ যোৱা অবাটেদি তুমি
নিষ্ঠাবান লোককো ধ্বংসৰ মুখলৈ।
আত্মীয়ৰ মাজত তুমিয়ে কৰিলা প্ৰজ্বলিত
এই নিকৰণ কন্দল।

সুন্দৰী কন্যাৰ অন্তৰ-পৰশা দৃষ্টি জয়যুক্ত হয়,
প্ৰবল আইনৰ সমকক্ষ তুমি,
প্ৰভুত্বৰ আসনত আছা প্ৰতিষ্ঠিত।

ভয়ঙ্কৰ একোদাইতি! তুমি উন্মাদভাৱে বিদ্ৰূপ কৰা
মানৱক।

কোবাচৰ দলপতি

উস! আইনৰ সীমা ময়ো লঙঘন কৰিছোঁ এতিয়া;
নোৱাৰো বোধিব মই চকুৰ লোতক।
সকলোৱে শান্তি য'ত লভিব লাগিব
তাৰ নীৰৱ সীমাত আহি
এস্তিগনি সোৱা হৈছে উপস্থিত।

[বন্দী অৱস্থাত এস্তিগনিৰ প্ৰবেশ]

এস্তিগনি।

মোৰ পিতৃভূমিৰ দেশবাসীসৰ,
তোমালোকে চোৱা এই যাত্ৰা মোৰ
সূৰ্য্যৰ জ্যোতি মই চাই লওঁ শেষ বাৰলৈ
নীৰৱ সীমাৰ অভিমুখে কৰা
মোৰ এই শেষ যাত্ৰাৰ সেয়ে পাথেয়।
শান্তিৰ বিস্তীৰ্ণ গৃহ অভিমুখে
মোৰ এয়ে জীৱন্ত যাত্ৰা;
প্ৰভাতৰ পোহৰ আৰু নেদেখিম মই,

বিয়াৰ আশীৰ্বাদ মোৰ প্ৰতি নহয় বৰ্ষণ ;
মোৰ কাৰণে বিয়ানাম নহয় মুখবিত,
একিবৰ কুৰূপ অঞ্চলেই হব
চিবকলীয়া মোৰ একমাত্ৰ স্বামী ।

কোৰাচ । কিন্তু তুমি যাবা গোবৰ আৰু যশস্যা লৈ ।

অসিৰ আদেশততো নহয়,
নাইবা দুৰাৰোগ্য ব্যাধিগ্ৰস্ত হৈ,
—তুমি যাবা তোমাৰ নিজৰ বিধান মানি
মানুহৰপৰা বিচ্ছিন্ন হৈ

এস্তিগনি । মৃত্যুৰ গভীৰ স্খান্ত গৃহৰ প্ৰতি
তুমি কৰিছা জীৱন্ত যাত্ৰা ।

ইতিপূৰ্বে শুনিছিলোঁ মানুহৰ মুখে
থিবিজৰ স্খন্দ স্খন্দৰ ক্ৰিষ্ণিয়াত
তেন্তেলাচৰ সন্তান নিয়োবিৰ শোচনীয় সমাপ্তি ঘটিল
চিপলাচ গিৰিৰ উচ্চ শিখৰত :

বগোৱা লতাৰ দৰে পথাৰে হেচি ধৰিলে তেওঁক
এফালে নিয়ৰ কণিকাৰে তেওঁৰ দুগাল বাগবিল,
আনফালে অন্তহীন বৰফে ঢাকিলে শৰীৰ ।

শোকাচ্ছন্ন ব্ৰূ ভেদি বৈ অহা চকুৰ লোতকে
তিয়ালেহি হিম-চোঁচা বক্ষস্থল তেওঁৰ ।

তেনেদৰে দেৱই মোক চিৰনিদ্ৰা যাচিছে ।

কোৰাচ । কিন্তু তেওঁ জন্মিল দেৱীৰূপে,

আনহাতে আমি মাত্ৰ মানৱ সন্তান ;
দেৱ পিতৃৰ দুহিতাৰ ভাগ্যৰ সমকক্ষ হৈ
মৃত্যু বৰণ কৰাটো নহয় সামান্য গোবৰ ।

এস্তিগনি । মোৰ দুখত চালিছা বিজ্ঞপ ।

আমাৰ পিতৃ পিতামহৰ দেৱতাসকলৰ নামত
প্ৰাৰ্থনা কৰিছোঁ মই—

ধৰণীত জীৱিত অৱস্থাত ধকাৰ পৰত
কিয় বাক মই শুনিব লাগিছোঁ বিজ্ঞপ ?

হে মোৰ সমৃদ্ধদেশৰ সমৃদ্ধ দেশবাসীসৰ ।

দিব্চেব উৎসৰা ! থিবিজৰ বথৰ চকৰি ঘূৰা

হে বিস্তীৰ্ণ বন-প্ৰান্ত ! কাষৰত আন কোনো যদিওবা নাই
সাক্ষী বৰা তোমালোক—

কেনে অন্যায়ভাৱে মোৰ ঘটিছে সমাপ্তি,
এজন স্খন্দৰো এটি হুমুনিয়া পৰা নাই,
স্খন্দৰত স্খন্দ শিলেৰে গঢ়া অচিনাকি
সমাধিৰ অভিমুখে মই কৰিছোঁ যাত্ৰা
ভাগ্যহীনা, গৃহহীনা হৈ,

জীৱিত জনৰ বা মৃতকৰ স'তেও সঙ্গহীনা হৈ ।

কোৰাচ । তোমাৰ নিৰ্ভীকতাই আৰোহণ কৰিছিল উচ্চত,
আৰু তুমি বাছা, ন্যায়ৰ পদতলত সবেগে পৰিলা,
তোমাৰ পিতৃৰ অদৃষ্টই তোমাকো হেঁচিছে ।

এস্তিগনি । সেইয়ে দিছে মোক যাতনা অতি,
মোৰ পিতৃৰ অদৃষ্টৰ কথা কৰিছা সোঁৱৰণ,
সেইয়ে শোকৰ ঢৌ তুলিছে দুনাই ।

অতীতৰ কেডুমাছৰ দিনৰেপৰা
আমাৰ ওপৰেদি প্ৰবাহিত হৈছে ।

বিশ্ববিশ্ৰুত যত শোকৰ ধুমুহা—

মোৰ মাতৃৰ সেই অভিশপ্ত বিবাহ,

মোৰ পিতৃৰ দুৰ্ভাগ্যৰ জীৱন,

য'ত তেওঁ জীৱনৰ প্ৰথম প্ৰভাত দেখিলে
তাতেই কৰিলে শয়ন ।

মোৰ ভাৰগ্ৰস্ত জীৱনৰ সৃষ্টা তেওঁলোক,
অভিশাপগ্ৰস্ত হৈ বিবাহ-বন্ধিতা

মই যাম সিপুৰীলৈ তেওঁলোকৰ সান্নিধ্য বিচাৰি ।

হে মোৰ ভাতৃ ! তোমাৰ ৰাজকীয় বিবাহ-বন্ধন
সেইয়ে হ'ল পতনৰ মূল আৰু তোমাৰ মৃত্যুৰ যোগে
নাশ কৰিলা মোক—মোৰ মৃত্যুৰ আগতে ।

স্বীকাৰ কৰিছোঁ আমি

তোমাৰ আন্তৰিক কাৰ্য্য আছিল সাধু,

কিন্তু ক্ষমতাত অধিষ্ঠিতজনে

তেওঁৰ অধীনস্থ লোকৰ অমান্য ভাব নকৰে সহ্য,

তোমাৰ স্বপ্ৰণোদিত কামনাই হ'ল পতনৰ মূল ।

কোৰাচ ।

এস্তিগনি ।

সদীহীনা মই ! বিবাহৰ সদীত মোৰ সহগামী নহয়,
মোৰ বাবে চকুপানী কাৰো বোৱা নাই,
মোৰ অদৃষ্টৰ পথেদি মোক নিছে আগুৱাই ।
হায় মোৰ অকলশৰীয়া জীৱন !
স্বদূৰৰ সোঁ বিৰাট পোহৰৰ পৱিত্ৰ চকৰি
মই নেদেখোঁ দুনাই আৰু নিশাৰ আন্ধাৰ ফালি
মোক আহি আদৰণি নজনায় ;
কোনো বন্ধুৱে মোৰ দুৰ্গপালৰ বাবে নকৰে বেজাৰ
মোৰ বাবে সৰা নাই এধাৰি লোতক কাৰো !

[ক্ৰিয়নৰ প্ৰবেশ]

ক্ৰিয়ন ।

মৃত্যুৰ আগতে দোষীয়ে যদি
অভিযোগৰ বিলাপ জোৰে,
তেন্তে তাৰ নহব শেষ !
লৈ যা তুৰন্তে তেওঁক
মোৰ নিৰ্দেশ মতে গছৰৰ সমাধিত
অকলশৰীয়াভাৱে থাকিব অৱশ্যক হৈ,
—হয়তো তাতেই মৰিব, নাইবা
থাকিব জীয়াই সেই সমাধি কক্ষত ।
এই বালিকাৰ ক্ষেত্ৰত দোষমুক্ত আমি ;
মাত্ৰ তেওঁ নাপাব দেখা দিনৰ পোহৰ ।
হে সমাধি ! হে মোৰ মিলন-কক্ষ !

এস্তিগনি ।

গভীৰ অনন্ত কালৰ কাৰাগাৰ !
নিছে মোক তালৈ—মোৰ নিজৰ মানুহৰ কাষলৈ,
বাণী পাৰ্চিফনিৰ লগতে সেই মৃত্যুৰ গৃহত
এতিয়া আছে তেনে বহুতো লোক ।
সকলোৰে শেষত মই অতি দুৰ্ভাগীয়াভাৱে
এতিয়া কৰিছোঁ যাত্ৰা
জীৱনৰ শেষ দিন উপস্থিত হোৱাৰ আগতে ।
তথাপি কৰিছোঁ প্ৰত্যাশা, মই তাত হ'লে উপস্থিত
নিশ্চয় আদৰি ল'ব পিতৃয়ে মোক ।

হে মাতৃ ! হে ভাতৃ ইতিয়োক্ৰিজ, লৰা তোমালোকেও,
কিয়নো মোৰ এই দুয়ো হাতেৰেই
তোমালোকৰ মৃত্যুৰ পাচত মই
সজাই-পৰাই ধুৱাই দিছিলোঁ,
কৰিছিলোঁ শেষ কৃত্য সমাধান ।
পলিনিচিজ ! তোমাৰ মৃত দেহৰ প্ৰযত্ন লোৱা হেতু
এই দশা মিলিছে মোৰ ।
জ্ঞানীজনে স্বীকাৰ কৰিব নিশ্চয়
মই সন্মানিত কৰিলোঁ তোমাক ।
যদিহে মোৰ সন্তান নাইবা বিবাহিত জন
বক্তিম শৰীৰেৰে ধৰাত থাকিলহেঁতেন পৰি,
নগৰীৰ আদেশ লঙ্ঘন কৰি
এই দায়িত্ব নললোঁহেঁতেন মই ।
কিয় ? কম তাকো মই ।
স্বামীৰ মৃত্যু হ'লে আকৌ লব পাৰি,
পুত্ৰ হেৰুৱালে দুনাই জন্মিব,
কিন্তু পিতৃ আৰু মাতৃৰ মৃত্যুৰ পাচত
মোক সাহুনা দিবলৈ আৰু ভাতৃ নাহিব দুনাই ।
সেই দেখি সকলো ত্যাগ কৰি
সন্মানিত কৰিলোঁ তোমাক,
আৰু হে ভাতৃ ! সেইবাবে ক্ৰিয়নে মোক
গণ্য কৰিলে অপৰাধীৰূপে
আৰু অসৎ কাৰ্য্যত দুঃসাহস দেখুৱা বুলি ।
এতিয়া দাসৰ যোগেদি মোক কৰিছে প্ৰেৰণ
বিবাহজীৱন আৰু মাতৃস্বৰ সোৱাদ নো পাওঁতেই ;
অকলশৰীয়া আৰু বন্ধুহীনভাৱে
বিভৎস মৃতকৰ কক্ষলৈ মই কৰিছোঁ জীৱন্ত যাত্ৰা ।
কি স্বৰ্গীয় বিধান মই কৰিলোঁ লঙ্ঘন ?
হায় ! দেৱস্বৰ ওপৰত ভাৰসা ৰাখোঁ কিদৰে এতিয়া,
বন্ধুৰূপে আহ্বান জনাম কাক ?
কিয়নো ধৰ্মৰ যোগেদি মই
মাত্ৰ অধৰ্মীৰহে লভিলোঁ প্ৰাপ্য ।

দেবসবে এয়ে যদি সমর্থন কৰে
মৰণৰ সিপাৰে মই হয়তো
অনুতাপ কৰিম মোৰ কাৰ্য্যৰ কাৰণে ;
কিন্তু মোৰ বিচাৰ কৰোঁতাসকল
যদি হয় পাপ, তেন্তে মোৰ অন্যায় দণ্ডৰ তুলনাত
তেওঁলোকৰ দণ্ড যেন নহয় গুৰুতৰ !

কোঁবাচ । এই বালিকাৰ অন্তৰত কঁপনি তুলিছে যি ধুমুহাই
তাৰ উগ্রতা সমূলি সলনি হোৱা নাই ।

ক্ৰিয়ন । সেয়ে যদি হয়, তেন্তে তেওঁৰ বক্ষীহঁতে
অনুতাপ কৰিব লাগিব সিহঁতৰ মহৰ গতিৰ বাবে ।

এস্তিগনি । হায় ! সেই ধ্বনিৰ মাজত
নই শুনিছোঁ মৃত্যুৰ পদধ্বনি ।

ক্ৰিয়ন । ভাৰসা দিয়াৰ স্থল নাই
—এই কথা অতি সত্য ।

এস্তিগনি । হে থিবে ! মোৰ পিতৃভূনি !
আৰু হে মোৰ পূৰ্ব পুৰুষৰ দেৱতাসকল,
মই যাওঁ ! যাওঁ মই !
চোৱা ! অস্তিনৰ অভিনুখে মোক নিছে আগুৱাই !
থিবিজৰ প্ৰতিষ্ঠাতাসকল ! কেডুমাছ বংশৰ
অৱশিষ্ট একমাত্ৰ কনিষ্ঠা বংশধৰ মই,
কেনে অযোগ্যভাৱে, কেনে নীচভাৱে হৈছোঁ নিষ্পেষিত
পালন কৰা বাবে ধৰ্মৰ প্ৰাপ্য ।

[প্ৰহৰীয়ে লৈ যায়]

কোঁবাচ

কোঁবাচ । আনকি দেনেইৰ ^১ সৌন্দৰ্য্যও দিনৰ পোহৰৰপৰা আঁতৰিল
ধাতুনিমিত্ত সূদূৰ কক্ষত অৱস্থিত হৈ,
সমাধিসদৃশ গভীৰতাৰ মাজত ।
তথাপি তেওঁ সহিলে সকলো ।
মহৎ বংশত কৰি জন্ম লাভ

^১ দেনেইক তেওঁৰ পিতৃয়ে পিতৃলৈকে সজা বন্দীশালত স্মুৱাই ৰাখে ; সোণৰ
ৰূপ ধৰি দেৱৰাজ জিউচ তেওঁৰ ওচৰ পায়হি ; এওঁলোকৰ মিলনৰ ফল পাচিউচ ।

ধাৰণ কৰিলে মহান স্মৰণ বৰ্ষণ ।
অদৃষ্টলক্ষ দুৰ্ভাগ্যৰ শক্তি অতিশয়,
সম্পদ, সংগ্ৰাম নাইবা চৌ ফালি গতি কৰা
কৃষ্ণকাঃ জাহাজেও ভাগ্যৰ বিৰুদ্ধে নোৱাৰে যুঁজিব ।
দ্রায়াছৰ পুত্ৰ লাইকাৰগাচো হৈছিল কাৰাবদ্ধ
প্ৰস্তুৰৰ আক্কাৰ কক্ষত দায়োনিচাচৰ নিৰ্দেশক্ৰমে,
ক্ৰোধান্বিত উপহাস তাৰ নিমিত্ত আছিল,
এয়ে হয় উগ্র উন্মাদৰ পৰিণতি ।
তেতিয়া বুজিলে তেওঁ স্বৰ্গীয় শক্তিক উপহাস কৰা—
মিনাদ-নাৰীৰ পূজাৰ আকুলতা নাইবা পৱিত্ৰ অগ্নিকুণ্ড
নিৰ্বাপন কৰা—

মাথোন বাতুলতা, মাথোন ভ্ৰান্তি ।
কলকিয়ান সাগৰৰ বক্ষীকপে থকা
যুগল প্ৰস্তুৰৰ কাষৰত
আছে বচফোৰাচ তীব আৰু প্ৰাচীন চালমিদেচাচ্,
এবিজে তাত দেখা পালে নিজ মন্দিৰৰপৰা—
ক্ৰিয়োপাত্ৰাৰ দুয়ো পুত্ৰ হ'ল ধ্বংসপ্ৰাপ্ত,
অভিশপ্ত আঘাতে সিহঁতৰ নাশিলে দৃষ্টিশক্তি
অবিচাৰৰ প্ৰতিশোধ লবৰ কাৰণে সিহঁতে
সকাতৰে প্ৰাৰ্থনা জনালে সবগৰ প্ৰতি ।
নিষ্ঠুৰ হাতেৰে মহৰাৰ তীক্ষ্ণ শলাবে ^১
হানিলে নাৰীৰ হাতে সেই চৰম আঘাত—
ই নাছিল যোদ্ধাৰ হাতৰ আঘাত ।
কিন্তু তেওঁলোকৰ প্ৰত্যাখ্যাত জীৱনৰ
জন্মদাত্ৰী মাতৃৰ দুৰ্ভাগ্যৰ বাবে
তেওঁলোকে মূলতঃ কৰিলে বিলাপ ।
প্ৰাচীন ইৰেকথিয়াচ বংশত কৰি জন্ম ধাৰণ
তেওঁ জীৱন কটালে সূদূৰ গল্পৰৰ মাজত,
উত্তৰৰ পবনৰ জীৱবীৰকপে

^১ বজা ফিনিউচৰ দ্বিতীয় পত্নী ইৰ্ষাপৰায়ণ এইদোখিয়াই বজাৰ
ক্ৰিয়োপাত্ৰাৰ সন্তান দুটি কনা কৰে, ক্ৰিয়োপাত্ৰাকো বন্দীশালত স্মুৱায় । পূৰ্ব

উচ্চ শিখরত অশ্বৰ গতিৰে বোৱা
ধুনুহাৰ দ্বাৰা পালিত হৈ।
কিন্তু স্বৰ্গীয় শক্তিৰ দ্বাৰা পালিত সত্বেও
অদৃষ্টই তেওঁক কৰি ললে কবায়ত্ব।

[তিৰেচিয়াচক ধৰি লৈ এটা ল'ৰা সোমাই আহে]

তিৰেচিয়াচ। থিবিজৰ প্ৰভুসকল! আনি আহিছোঁ, যুগ্ম পথিক
এজনৰ দৃষ্টিয়েই হয় দুজনৰ।
সাবধিৰ সহায়ত অন্ধই খোজ দিয়ে মহৰ গতিৰে।
ক্ৰিয়ন। বৃদ্ধ তিৰেচিয়াচ! কি উদ্দেশ্যেৰে আহিলা এতিয়া?
তিৰেচিয়াচ। আপোনাক দিহা দিব খোজোঁ মই,
যদিহে আপুনি জানিব খোজে মোৰ কথা।
ক্ৰিয়ন। এতিয়ালৈকে মইতো আওকাণ কৰা নাই তোমাক।
তিৰেচিয়াচ। সেয়েহে আপোনাৰ নেতৃত্বই ৰাখিছে এই নগৰী।
ক্ৰিয়ন। কৃতজ্ঞ অভিজ্ঞতা হ'ল তাৰ ফলৰ গৰাকী।
তিৰেচিয়াচ। মোৰ কথা শুনক।
আকৌ বিপদৰ সন্মুখত আপুনি হৈছে উপস্থিত।
কি হৈছে? তোমাৰ কথাই মোক কৰিছে শক্তিত।
ক্ৰিয়ন। মোৰ গণনাৰ লক্ষণেই আপোনাক বুজাব সকলো।
তিৰেচিয়াচ। প্ৰাচীন গণনা-বেদীত মই আছিলোঁ বহি,
আকাশৰ প্ৰতিটো চৰাই মোৰ হৈছিল বোধগম্য
এনেতে শুনিলোঁ আকাশত মই চৰাইৰ অদ্ভুত কৰ্কশ স্বৰ;
হাতোৰা বজাল হ'ল পক্ষীৰ যুঁজত,
শক্তিত হৈ তুৰন্তে মই উচ্চ বেদীত
এগটি বস্তু উছৰ্গা কৰাৰ মানস কৰিলোঁ;
কিন্তু অগ্নিদেৱে নজ্জলালৈ বস্তু;
হাড়ৰ সেনেকা বস পৰিল জুহালত
সশব্দে ধোঁৱাৰ হ'ল উদগীৰণ।
নাড়ী-ভুক উফৰি পৰিল
চৰীচ্যত হৈ ঠেং দুটা মাথোঁ পৰি ব'ল।
এনে অশান্ত অশুভ লক্ষণৰ কথা মোক ক'লে

মোৰেই সাবধিস্বৰূপ এই বালকে।
আপোনাৰ কাৰণেই নগৰীৰ সন্মুখত
দেখা দিছে এনে অশুভ লক্ষণে:
কিয়নো আমাৰ বেদী—সকলো পৱিত্ৰ অগ্নিকুণ্ড—
ইদিপাচৰ দুৰ্ভাগীয়া পুত্ৰক ভক্ষণ কৰোঁতা
কুকুৰৰ মুখ বা শঙুনৰ ঠোঁটে কৰিছে কলুষিত।
সেই বাবে দেৱতাসকলে নকৰে গ্ৰহণ
আমাৰ উছৰ্গা—আমাৰ পূজা
আৰু চৰাইৰ ঠেঙৰ চৰী;
অতিকৈ অশুভ লক্ষণ হ'ল—
মানুহৰ চেকুৰা তেজৰ দ্বাৰা পৱিত্ৰ হোৱা
পক্ষীৰ কৰ্কশ নিনাদ।
সেইবাবে বাছা মোৰ, ভাবি চোৱা কথা।
মানুহৰ হ'ব পাৰে ভুল;
কিন্তু ভুল কৰিলেও যিজনে তাতে খামুচি নাথাকি
লয় শুধৰাই, তেনে লোক নহয় অজ্ঞানী
আৰু তেনে লোকৰ স্বংস নহয় অনিবাৰ্য্য।
নিজৰ কথাৰে খামুচি থাকিলে মূৰ্খ নাম পায়।
নালাগে চলাৰ বিবাদ মৃতকৰ স'তে,
মৃতকক অজ্ঞাত নালাগে কৰিব।
নিহতজনক দুমাই কৰিলে হত্যা
বীৰত্বৰ স্থান থাকে ক'ত?
এই কথা ভালদৰে ভাবিচিন্তি লৈ
দিছোঁ পৰামৰ্শ—তাৰপৰা হ'ব লাভ,
আত্মাৰ উপলব্ধিৰ বাবে অতি মূল্যবান।
ময়ে হ'লোঁ লক্ষ্য তোমাৰ, বুঢ়া,
তোমাৰ সকলো শৰ নিক্ষেপ কৰিছা মোতে।
জানো মঙল-চোৱাসকলৰ অনুগত পণ্যৰূপে
আছোঁ মই সূদীৰ্ঘ কালৰপৰা,
তেওঁলোকেও চেষ্টা কৰিছে আজি। যোৱা।
লৈ যোৱা, তোমাৰ বাণিজ্য মেলি
হোৱা লাভবান লিদিয়াৰ খনি

ক্ৰিয়ন।

আক ভাবতৰ সোণৰ ভাঙাবপৰা,
তথাপি জানিবা নিশ্চয় বৃদ্ধ !
সমাধিত ঢাকিব নোৱাৰিবা তেওঁক ।
সবগৰ ঈগলেও আহি যদি
ভক্ষণ কৰিবৰ বাবে তেওঁক নিয়ে
দেৱতাৰ সিংহাসনলৈ, তথাপিও জানিবা নিশ্চয়
তেওঁৰ শ সমাধি কৰিবৰ বাবে
অনুমতি দিয়াবলৈ নোক বলাৰ নোৱাৰে ।
কিয়নো জানো মই নিশ্চিতভাৱে
মানুহবপৰা দেৱতা কলুষিত কদাপি নহয় ।
কিন্তু ঙ্গনা বৃদ্ধ তিবেচিয়াচ !
লাভৰ লোভত যদি হীন উজ্জি কৰে
জ্ঞানীজনৰে ঘটে ঘৃণিত পতন ।

তিবেচিয়াচ । হয় ! স্ববিবেচনা ক'ত ? কোনেনো ঙ্গনি চায় ?
ক্ৰিয়ন । কিহৰ কাৰণে ? এই সৰ্বব্যাপী সন্দেহৰ অৰ্থ কি ?
তিবেচিয়াচ । অপাৰ বৈভৱে কিনো সজ পৰামৰ্শ দিয়ে ?
ক্ৰিয়ন । মুৰ্খালি বিমান অনিষ্টকাৰী, সিমানেই দিয়ে ।
তিবেচিয়াচ । তথাপি সেই একে ব্যাধিৰ দ্বাৰা আপুনি হৈছে আক্ৰান্ত ।
ক্ৰিয়ন । আঘাতৰ বিনিময়ত জ্যোতিষীক মই নিদিওঁ আঘাত ।
তিবেচিয়াচ । মোক মিথ্যাবাদী ৰূপে অভিহিত কৰাতকৈ
আকনো আঘাত কি ডাঙৰ হ'ব পাৰে ?
ক্ৰিয়ন । ধনৰ লোভেই হ'ল জ্যোতিষীৰ ব্যাধি ।
তিবেচিয়াচ । বৈভৱৰ প্ৰত্যাশাই হ'ল নৃপতিৰ ব্যাধি ।
ক্ৰিয়ন । আছেনে মনত তুমি কথা কৈছা বজাৰ আগত ?
তিবেচিয়াচ । হয় ! মোৰ সহায়তে আপুনি লভিছে এই নগৰী ।
ক্ৰিয়ন । তুমি দূৰদৃষ্টিসম্পন্ন, কিন্তু অসাধুও ।
তিবেচিয়াচ । যি কথা মই ভাবিবও খোজা নাই
সেই কথা কবলৈ আপুনি মোক কৰিছে প্ৰবোচিত ।
ক্ৰিয়ন । কৈ বোৱা ! কোৱা সত্য কথা,
লাভৰ আশাৰে কথা নালাগে ক'ব ।
তিবেচিয়াচ । আপোনাৰপৰা লাভ কৰিছোঁ আশা মই ?
ক্ৰিয়ন । তোমাৰ বৃত্তি মোক নোৱাৰা বেচিব ।

তিবেচিয়াচ । সূৰ্য্যৰ বখৰ চকৰিয়ে বেছি পথ অতিক্ৰম নোকৰোঁতেই
আপোনাৰ নিজৰ বক্ত-মাংসৰে এজনক
ক্ষতিপূৰণৰূপে উছৰ্গা লাগিব কৰিব ।
কিয়নো পৃথিৱীৰ এজনক আপুনি ৰাখিছে ভূগৰ্ভত
এটা জীৱন্ত আত্মক লজ্জাজনকভাৱে কাৰাক্ষ কৰি ।
আক এজনক আপুনি ধৰাত থৈছে পেলাই
শেষকৃত্য নোহোৱাকৈ, অপৰিত্ৰভাৱে অকলণবীয়াকৈ ।
অলিম্পাচগিৰিৰ দেৱতাসকলেও যদি কৰে, এনে অনাচাৰ,
মৃত্যুপুৰীয়ে তাক নকৰে সহ্য ।
প্ৰতিহিংসা দেৱীসকলে আপোনাৰ কাৰণে
আছে বাট চাই, লুকাই লুকাই—কিন্তু অতি ওচৰত,
মহুৰ গতিৰে—কিন্তু স্থনিশ্চিতভাৱে ;
আপোনাৰ অসৎকামৰ দ্বাৰা আপোনাকে জড়িত কৰি
আপোনাৰ ধ্বংসৰ বাবে আছে বাট চাই ।
ধনৰ আশাৰে মই এই কথা কওঁ বা নকওঁ
তথাপি কৰক লক্ষ্য অলপ সময় !
মৃতকৰ বাবে কৰা পুৰুষ আৰু নাৰীৰ ক্ৰন্দনৰ
প্ৰতিধ্বনি তুলি আপোনাৰ প্ৰাসাদ কঁপাই
সত্য কথা কৰিব প্ৰকাশ ।
নগৰীৰ সমাধিবিহীনভাৱে থকা সকলো সম্ভানৰ
বিক্ষত মৃতদেহ কুকুৰ শিয়াল আৰু ক্ষুধিত চৰাইৰ
হৈছে ভোজনৰ সামগ্ৰী ; দুৰ্গন্ধত দুষিত হৈছে আকাশ ।
আপুনি মোক আঘাত কৰিলে কাৰণে
ময়ো উত্তপ্ত হৈ কৰিলো নিক্ষেপ শৰ নিৰ্ভুলভাৱে,
অব্যৰ্থভাৱে আপোনাৰ হৃদয়ত আঘাত দিয়াকৈ ।
এতিয়া বাছা ! লৈ ব'লা ঘৰলৈ মোক ।
তেওঁৰ ঋণ নিয়োজিত হ'ক যুৱকৰ প্ৰতি,
মূৰকত শিকিব নিজেই মনক স্তম্ভ কৰি
আৰু জিভাক সংযত কৰি ৰাখিবৰ বাবে ।

[প্ৰস্থান]

কোৰাচ ।

মহাৰাজ । এই ভৱিষ্যৎবাণী অতি ভয়ঙ্কৰ,

যি আজি গুচি গ'ল কোনো দিনে তেওঁ

কোৱা নাই মিছা কথা,

তাকেই দেখিছোঁ মই বৃদ্ধ বয়সলৈকে।

ক্ৰিয়ন।

জানো সেই কথা। সেয়ে তুলিছে মোৰ মজ্জাৰ কঁপনি;

সেও মনাটো ভয়ঙ্কৰ কথা;

কিন্তু বাধা দি অদৃষ্টৰ আঘাতৰ সন্মুখত

থিয় দিয়া আৰু ভয়ঙ্কৰ।

কোৱাচ।

প্রভু! স্তব্ধবেচনাৰ সময়ে দিছে ডাক।

ক্ৰিয়ন।

কি কৰিব লাগে? দিয়া দিহা তাকেই কবিন।

কোৱাচ।

কাৰাগাৰৰপৰা মুক্তি দিয়ক বালিকাক

আৰু বচনা কৰক সমাপি মৃতকৰ বাবে।

ক্ৰিয়ন।

সেয়ে তোমালোকৰ উপদেশ?

মই দৌৱাব লাগিল নুব?

কোৱাচ।

অতি শীঘ্ৰে কৰা যুগুত।

সৰগৰ অভিলাপ আহি ক্ষীপ্ৰ গতিৰে

ক্ৰোধান্বিত মানুহক বিপৰ্য্যস্ত কৰি ঘটায় বিপৰ্য্যয়।

ক্ৰিয়ন।

উস্! অতি টান কথা। কিন্তু অনিচ্ছাস্বত্বেও

মই বাধ্য হৈছোঁ এই কামৰ বাবে,

অদৃষ্টৰ বিৰুদ্ধে মই নোৱাৰোঁ। যুঁজিব।

কোৱাচ।

যাওক এতিয়া কৰক তাকেই,

বিশ্বাস কৰি দ্বিতীয়জনক

নিদিব এই কামৰ ভাৰ।

ক্ৰিয়ন।

যেনে আছোঁ যাম তেনেভাবে,

আহা মোৰ প্রজাসৰ ইয়াতেই বা য'তেই আছা,

সকলোৱে হাতত কুঠাৰ লৈ

তুবন্তে আগবাঢ়ি সোঁ পাহাৰৰপিনে;

আৰু যি হেতু হঠাতে কৰিলোঁ সিদ্ধান্ত সলনি

মই দিয়া গাঁথি নিজেই খুলিম এতিয়াই।

শঙ্কাই আৰবি ধৰিছে নোক—

প্রচলিত পদ্ধতি মানি চলাই নিৰাপদ।

[প্রস্থান]

কোৱাচ

হে ভগবান বহনামধাৰী!*

সেই কেদামিয়ান কন্যাৰ অন্তৰ

তুমি বিধৌত কৰিছা মধুৰ গভীৰ গৌৰৱেৰে।

হে বস্ত্ৰধাৰীৰ সন্তান।

ইতালিয়াৰ মঙ্গলৰ বাবে তুমি কৰিছা প্রযত্ন

আৰু সৰ্বধাৰী দিমিতাবদেৱীৰ বন্ধক মাজত

'দেও'ৰ সিংহাসন হৈছে প্রতিস্থিত;

বেক্কাচ, তুমি ইচনেনাচৰ জলধাৰাৰ কাৰ্য্যত

থিবেৰ প্রচণ্ড দুহিতাসকলৰ মাজত

কৰি বিচৰণ, শাসন কৰিছা

উন্মত্ত ড়েগনৰ স্থলী।

দূৰণিৰ সোঁ দুটিঙীয়া পাহাৰৰ সিপাৰে তুমি

পাইন কাঠৰ অগ্নি-শিখা দেখা পোৱা

য'ত বেকাই কৰে বিচৰণ,

কৰিকিয়ান বনপ্রান্তৰ বনদেৱীসকলে য'ত

কাষ্টালিয়াৰ জুৰিৰ পাবত গোট খায়।

সুদূৰৰ নিচেয়ান পৰ্বতৰ পৰা

সেউজীয়া পোহৰেৰে জিলিকি থকা

জাতিকাৰ আঙ্গুৰৰ মাজেদি

তুমি আইভি বগাই থকা পৰ্বতত বিচৰণ কৰা,

আন হাতে অযুত কণ্ঠত মুখবিত হয়

"ইজে" ধ্বনি তোমাৰ চিবন্তন প্রশংসাত।

সকলো নগৰীৰ শ্ৰেষ্ঠ

থিবেক এতিয়াও কৰিছা পালন

—তুমি আৰু বজ্ৰই স্ফটি কৰা দেৱীয়ে

* বেক্কাচ বা দায়োনিচাচ দেৱতা

যি তোমাৰ জ্যোতিৰ্গমান শিৰ কৰিছিল গৰ্ভ ধাৰণ ।
আমাৰ জনবহুল দেশৰ ওপৰেদি প্ৰবাহিত হোৱা
উগ্রতম দুখৰ ধুমুহাৰ উপশমৰ বাবে
তুমি তেন্তে আহা
পাৰনেচাচগিৰিৰ উচ্চ শিখৰ
নাইবা পানীৰ বিনাই ধকা দ খাল কৰি অতিক্ৰম ।

সমানে অগ্নিৰ নিশ্বাস এৰা
তাৰাকামণ্ডলৰ প্ৰভু ! তুমি আহা
নিশাৰ উচ্চ ধ্বনিৰ প্ৰভ,
পোহৰত বাস কৰা তেওঁৰে সন্তান
আনন্দত অধীৰ হোৱা সকলোৰে সতে আহা
যিসকলে তেওঁলোকৰ একমাত্ৰ আনন্দদাতাক
সন্মানিত কৰে ; আহা তুমি
ওৰে নিশা তোমাৰ স'তে প্ৰবাহিত হোৱা
ইজিয়ানসমুদ্ৰৰ স্ৰোতধাৰাৰ লগত ।

[দূতৰ প্ৰৱেশ]

দূত ।

কেদমাচ আৰু এমিকিয়ানৰ মন্দিৰৰ চুবুৰীয়াসকল!
কোনো মানুহেই মোৰ মুখৰপৰা
তোমোনোদ নাইবা গৰিহণা নাপায় শুনিবলৈ ;

কিয়নো মানুহৰ স্নেহ আৰু দুখ আহে
চঞ্চলা ভাগ্যৰ হাঁহি আৰু কোপদৃষ্টি মতে ;
বৰ্তমানে আমি যি দেখিছোঁ, তাক চাই
কোনেও নোৱাৰে কৰিব ভৱিষ্যৎ-বাণী ।
এতিয়ালৈকে ক্ৰিয়ন আছিল
মোৰ দৃষ্টিত ঈৰ্ষাৰ স্থানত ;
শত্ৰুৰ হাতৰপৰা থিবেক তেৱেঁই কৰিছিল বক্ষা ;
তাৰ পিচত সাৰ্বভৌম ক্ষমতাৰ অধিকাৰী হৈ
তেওঁ শুদ্ধভাৱে কৰিছিল শাসন ;

আৰু মহান সন্ততি লৈ নিজৰ ঘৰত
কৰিছিল সমৃদ্ধি লাভ ।
কিন্তু এতিয়া আছে কি তেওঁৰ ?
একোৱে নাই । কিয়নো আনন্দত পথহাৰাজনক
মই জীৱিত মানুহৰূপে নকৰোঁ গণ্য,
গণ্য কৰোঁ মাত্ৰ জীৱন্ত মৃতদেহৰূপে ।
হয়তো তেওঁৰ দৌলত আছে
বজাৰ অতুল বৈভৱ আৰু আবহব ;
কিন্তু তৃপ্তি তেওঁৰ পৰা যদি হয় দূৰীভূত
তেন্তে তাৰ তুলনাত
আন সকলো হয় বাষ্পৰ ছাঁৰ তুল্য ।
বজাৰ ওপৰত আৰু কি দুখৰ বোজা
পৰিছে বুলি তুমি আহিছা কবলৈ ?
সেইসকলৰ মৃত্যু হ'ল ; আৰু জীৱন্ত সকলেই
তেওঁলোকৰ মৃত্যুৰ বাবে দায়ী ।
হত্যাকাৰী কোন ? আৰু কোন নো নিহত হ'ল
কোৱা সেই কথা ।

কোৰাচ ।

দূত ।

কোৰাচ ।

দূত ।

কোৰাচ ।

দূত ।

কোৰাচ ।

দূত ।

কোৰাচ ।

হেমনৰ মৃত্যু হ'ল নিজৰ হাতত ।
নিজৰ হাতত নতুবা ক্ৰিয়নৰ হাতত ?
বালিকাৰ মৃত্যুৰ বাবে ক্ৰিয়নৰ ওপৰত
উগ্র ক্ৰোধত উন্মত্ত হৈ সাধিলে আপোন হাতেৰে ।
হে জ্যোতিষী ! কিমান নিশ্চিত কথা
তুমি কৰিছিল উচ্চাৰণ !
কথা তেন্তে সেয়ে ! সিদ্ধান্ত কৰিবা
তোমাৰ অভিপ্ৰেতভাৱে ।
সোৱা চোৱা ! প্ৰাসাদৰপৰা আমাৰ পিনে
আহিব লাগিছে ক্ৰিয়নৰ অসুখী পত্নী ইউৰিদিচি ।
এনেয়ে আহিছে তেওঁ নতুবা শুনিছে
তেওঁৰ নিজৰ পুত্ৰৰ সংবাদ ?

[ইউৰিদিচিৰ প্ৰৱেশ]

ইউবিদিচি । থিবিজৰ দেশবাসীসব !
 এথিনি দেৱীৰ দৰ্শনৰ বাবে আহোঁতে বাটত
 সেই সংবাদ পৰিল আহি মোৰ কাণত,
 বন্ধ দুৱাৰ মই খুলিব খোজোঁতে
 মোৰ পৰিচিত শোকৰ তীক্ষ্ণ ধ্বনিয়ে
 আঘাত কৰিলে আহি মোৰ হৃদয়ত,
 শুভিত হৈ বাগৰি পৰিলোঁ পৰিচাৰিকাৰ গাত
 আৰু হেৰুৱালোঁ জ্ঞান । কিন্তু ঘটনাটো কি ?
 কোৱা মোক দুনাই ।
 বিপৰ্য্যয় মোৰ বাবে নতুন নহয় ।
 নহিয়গী ! যি দেখিলোঁ মই তাকেই জনাম,
 সত্যৰ কথা সমূলি মই নাবাখোঁ লুকাই ;
 মধুৰ কথাৰে মই কিয় আপোনাৰ অন্তৰ
 পেলাম শাঁত ? কঠোৰ বাস্তৱে
 মিথ্যাবাদী ৰূপে নিশ্চয় মোক কৰিব প্ৰণাম ;
 সত্য সদায় হ'ল শ্ৰেষ্ঠতম ।
 বজাক পথ দেখুৱাই নিছিলোঁ
 সমতলৰ সোঁ ওখ অঞ্চললৈ—
 তাতে পলিনিচিৰ মৃতদেহ পৰি আছে,
 অকলে অকলে কুকুৰৰ দ্বাৰা বিক্ষত হৈ ।
 সোধ সদৰণ কৰিবৰ বাবে
 আমি মিনতি জনালোঁ
 পাবচিফনি আৰু পুটোৰ প্ৰতি ;
 তাৰ পিচত মৃতদেহ খুই নিকা কৰি
 জাবৰ-জোবৰ চপাই দেহাৱশেষ
 প্ৰজ্বলিত কৰি মাটিৰ চিপত
 কৰিলোঁ সমাধিস্থ । তাৰ পিচত আমি
 সেই বালিকাৰ শিলাময় মৃত্যুৰ মিলন-কক্ষৰ প্ৰতি
 কৰিলোঁ দৃষ্টি নিক্ষেপ ।
 এনেতে সেই ভয়ঙ্কৰ গহ্বৰৰ কাষত
 এজনে গুনিলে তীক্ষ্ণ আৰু সূদীৰ্ঘ বিলাপ-ধ্বনি
 আৰু বজাক জনালেহি সেই কথা ।

দূত ।

কাষ চাপি যাওঁতে ক্ষীণ বিষাদৰ ধ্বনিত
 হ'ল অভিভূত আৰু নিজৰ অদৃষ্টৰ বাবে
 কৰিলে আৰ্ত্তনাদ—মোৰ অন্তৰে ভৱিষ্যত বুজিছিল
 নিশ্চিতভাৱে । আজি মোৰ যাত্ৰা-পথ অতিকৈ অসুখী ।
 মোৰ পুত্ৰৰ ধ্বনিয়ে মোক কৰিছে দংশন ।
 যোৱা তোমালোক সকলো মানুহ,
 ক্ষীণ গতিৰে হোৱা আগুৱান,
 প্ৰস্তৰৰ খোলা পথেদি মৃত্যুৰ গহ্বৰত কৰিবা প্ৰৱেশ
 আৰু ভালদৰে চাই জনাবাহি মোক
 সঁচাকৈয়ে গুনিছোঁনে মই হেমনৰ কণ্ঠ
 নতুবা দেৱতাসকলে মোক কৰিছে প্ৰত্যাণ ?
 ভগ্ন অন্তৰেবে বজাই এই আদেশ দিলত
 আমি গ'লোঁ সন্ধান লবৰ বাবে ।
 প্ৰস্তৰ কক্ষৰ সূদূৰ কোণত আমি দেখা পালোঁ
 মিহি বচীৰ সূদূৰ বন্ধনেৰে ডিঙিত ফাঁচ লগাই
 বালিকাৰ মৃতদেহ আছে ওলমি ;
 আৰু তেওঁৰ দেহত সাৰটি সেই যুৱক আছে আঁঠু লৈ,
 বিলাপ কৰিছে মৃত্যুৱে গ্ৰাস কৰা
 তেওঁৰ বাকদণ্ডৰ ধ্বংসৰ কাৰণে,
 তেওঁৰ পিতৃৰ দোষৰ কাৰণে আৰু
 প্ৰেয়সীক হেৰুওৱাৰ হেতু ।
 তেওঁক দেখা পালে পিতৃয়ে যেতিয়া
 বিকট আৰ্ত্তনাদ কৰি গ'ল আগুৱাই
 আৰু সূকাতৰে জনালে আহ্বান—
 'অসুখী যুৱক ! কিয় এনে কাম কৰা ?
 কি চিন্তাই তোমাক কৰিছে অভিভূত ?
 শোকৰ উদ্বেগে ক'ত বিনষ্ট কৰিছে
 তোমাৰ যুক্তিৰ বিচাৰ ?
 জনাওঁ মিনতি ! আহা পুত্ৰ !
 আহা কাষলৈ ।'
 কিন্তু সেই যুৱকে কুপিত দৃষ্টিৰে
 কৰিলে নিক্ষেপ দৃষ্টি তেওঁলৈ

আক বিনা বাক্যব্যয়ে তুলি ল'লে
 তেওঁ দুমুখীয়া অসি।
 পিতৃয়ে যেতিয়া কবিলে পলায়ন
 সেই অসুখী যুৱকে তেতিয়া
 নিজৰ ওপৰতে কুপিত হৈ
 য'তে আছিল তাতেই হাউলি লৈ
 হেঁচি দিলে অসি নিজৰ শৰীৰত,
 জ্ঞানৰ অৱশিষ্ট থাকোঁতে শৰীৰত
 শিথিল হাতেৰে তেওঁ তেতিয়াও
 বালিকাক ধৰিলে সাৰাট
 আৰু যত্নগত সেহাই সেহাই
 ঘনে ঘনে নিশ্বাস ল'লে,
 বালিকাৰ পাণ্ডুৰ মুখত পবিল
 টোপা টোপে বঙা তেজ।
 শেহান্তত মৃত দেহৰ ওপৰত
 শেষ নিশ্বাস এৰি বাগৰি পবিল,
 মৃত্যুৰ ভয়াবহ কক্ষত তেওঁৰ
 ঘটিল মিলন কন্যাৰ স'তে।
 মানুহৰ বাবে হ'ল সেয়ে স্মৃতিৰ সৌধ
 যি দিলে সোঁৱৰাই—উন্মাদনাই হ'ল
 মানুহৰ বাবে চৰম দুৰ্ভাগ্যৰ হেতু।

[ইউৰিদিচিৰ প্ৰস্থান]

কোৰাচ।

দুত।

এতিয়া ঘটিব কি? বাণী গুচি গ'ল
 ভাল-বেয়া একোকে নকৈ।
 মোৰ মনতো হৈছে শঙ্কাৰ উদয়,
 কিন্তু আশাই সাঙ্গনা দিছে মোক
 পুত্ৰৰ যাতনাৰ কথা শুনাৰ পাচত
 আৰু মৰ্যাদাই বাধা দিছে তেওঁক
 নগৰীৰ সমুখত শোক প্ৰকাশ কৰাত;
 প্ৰাসাদত পৰিচাৰিকাৰ সমুখত তেওঁ

কোৰাচ।

দুত।

কোৰাচ।

ক্ৰিয়ন।

কোৰাচ।

ঘৰৰ হানিৰ বাবে কৰিব বিলাপ।
 তেওঁৰ বিচাৰ শক্তি অতিকৈ সবল,
 নকৰে তেওঁ একো ভুল।
 মই নোৱাৰোঁ ক'ব।
 অনৰ্থক বাক্যৰ উচ্ছ্বাসৰ তুলনাত
 অসীম নীৰৱতাও অতি ভয়াবহ।
 হয়। আমি জানিব পাৰিম
 প্ৰাসাদৰ ভিতৰত প্ৰৱেশ কৰি
 তেওঁৰ শোকাৰ্ত্তৰ অন্তৰত অদৃশ্য হৈ
 আছে নেকি কিবা কথা দমিত ভাৱে।
 ঠিকেই কৈছা তুমি :
 অসীম নীৰৱতাও অতি ভয়ানক।
 সোৱা! চোৱা, শোকাৰ্ত্তৰভাৱে আহিছে বজা
 বাহত বহন কৰি এটি স্মৃতিস্তম্ভ—
 হয়তো নহয় আনৰ শোকৰ থল
 ই মাত্ৰ নিজৰ বিচাৰৰ তুলৰ ফল।

[হেমনৰ মৃতদেহ লৈ ক্ৰিয়নৰ প্ৰৱেশ]

মোৰ অজ্ঞানী অন্তৰৰ ভুল
 আৰু তাৰ অদম্যতাৰ ভয়ঙ্কৰ শেষ পৰিণতি।
 চোৱা তোমালোকে—
 নিজৰ বজ্জেৰে গঢ়া হত্যাকাৰী আৰু নিহতজনক।
 হিত বুলি জাৰি কৰা নিৰ্দেশৰ
 শোচনীয় এই পৰিণতি।
 হয় মোৰ পুত্ৰ।
 তুমি থকা পৃথিৱী এক অদ্ভুত স্থান
 যি অদৃষ্টই তোমাক হত্যা কৰি নিলে আঁতৰাই
 সেই অদৃষ্টও অতি অদ্ভুত।
 ধিক্ মোৰ জীৱন।
 তোমাৰ কাৰ্য্যৰ বাবে নহয়—মোৰ ভুলৰ কাৰণে।
 হয়! সময় উকলি গ'লেহে সজ ভাবৰ যাৰ উদয় হয়।

ক্রিয়ন ।

আহ ! এতিয়া শিকিলোঁ মই । কিন্তু লগে লগে
কোনোবা দেৱতাই বিপৰ্য্যয়ৰ গধুৰ বোজাবে
মোৰ মূৰত কবিলে আঘাত ;
পেনালে নোক অঠাই সমুদ্ৰত । ধিক মোৰ জীৱন !
মোৰ স্বপ্ন গছকি গছকি অশান্তিত কটাব লাগিব ।
হায় ! ইমান জ্ঞানময় মানৱীয় বেদনা !

[দ্বিতীয় দূতৰ প্ৰৱেশ]

দ্বিতীয় দূত ।

প্ৰভু ! আপুনি ইয়াত মাত্ৰ দুখৰ গৰাকী ।
আপোনাৰ বাহৰ মাজত তাকে কৰিছে বহন
আৰু আনহাতে আপোনাৰ প্ৰাসাদ-বন্ধত
আন এটি শোকে অপেক্ষা কৰিছে,
দেখা পাব আপুনি বেগেতে ।

ক্রিয়ন ।

আৰু কি দুখৰ বাতৰি ?
আৰু কি দুখৰ কথা নতুনকৈ শুনিব লাগিব ?

দ্বিতীয় দূত ।

সৌ মৃতদেহৰ সন্মানিত মাতৃ
আপোনাৰ বাণীৰ ঘটছে মৃত্যু
আঘাতেৰে বজ্জাজ হৈ ।

ক্রিয়ন ।

উস্ ভয়ঙ্কৰ ! হে মৃত্যুৰ কুণ্ড,
মৃত্যুৰ পিচত মৃত্যুৰ নাই জানো শেষ,
কিয় মোৰ অন্তৰত হানিছা আঘাত ?
দুখৰ অশুভ বাৰ্তাবাহক, কি কথা
কবিলে উচ্চাৰণ ? উস !

তুমি নোক দুনাই কবিলে হত্যা !
কি ক'লা ? তোমাৰ কি সন্বাদ ?

ধ্বংসৰ ওপৰত ধ্বংস জাপি
নিহত বাণীৰ বজ্জাজ দেহেৰে
ধ্বংস পৰি আছে বুলি ক'লা ?
ধ্বংস ভিতৰত আৰু নাই
সোৱা চাওক ।

কোৰাচ ।

[ইউৰিদিচিৰ মৃতদেহ দেখা যায়]

ক্রিয়ন ।

হায় ! আকৌ পাইছোঁ মই দ্বিতীয় আঘাত,
আৰু কি ভাগ্য-বিপৰ্য্যয়
মোৰ বাবে আছে বাট চাই ?
দুৰাহৰে এতিয়া মই সাৰটি ধৰিছোঁ
নিজৰ সন্তান ; আৰু তোমাৰ মৃতদেহ
আহি উপস্থিত হ'ল মোৰ সমুখত ।

দ্বিতীয় দূত ।

হায় ! ভাগ্যহীনা মাতৃ, ভাগ্যহীন পুত্ৰ !
বেদীৰ সমুখত তীক্ষ্ণ ছুৰীৰে আঘাত কৰি
বাণীয়ে মুদিলে ক'লা চকুযুৰি ;
তাৰ আগতে উচ্চ কণ্ঠে কবিলে বিলাপ
সমাধিস্থ বৰপুত্ৰ মেগাবিউছ আৰু তাৰ পিচত
হেমনৰ বাবে ; শেষত উচ্চ কণ্ঠে আপোনাক
দিলে অভিশাপ—নিজৰ সন্তানক হত্যা কৰা হেতু ।

ক্রিয়ন ।

হায় ! হায় ! আতঙ্কই আবৰি ধৰিছে মোক
স্মৃতিৰ অসিৰে আঘাত কৰি,
কোনেও মোৰ মৃত্যু চমুৱাই নোৱাৰেনে দিব ?
হায় ! বুৰ গ'লোঁ মই অতল দুৰ্দশাত ।

দ্বিতীয় দূত ।

এই অপৰাধ আৰু পূৰ্বৰ শোকৰ বাবে
এই মৃত নাৰীয়ে জগৰীয়া কবিলে আপোনাক ।
ক্রিয়ন ।
কোৱা মোক ! কেনেদৰে বজ্জাজ হৈ
তেওঁ এবিলে প্ৰাণ ?

দ্বিতীয় দূত ।

হেমনৰ মৃত্যুৰ উচ্চ বিলাপ শুনিলে যেতিয়া
আপোন বন্ধত তেওঁ কবিলে আঘাত ।

ক্রিয়ন ।

হায় ! মোৰ বাদে আন কাৰো
এনে অপৰাধ নোৱাৰে ঘটাব ।
দুৰ্গপাল মোৰ ! মইহে তোমাক হত্যা কৰিলোঁ
সত্য কথা কৈছোঁ—ময়েই কৰিলোঁ !
মোৰ অনুগামীসৰ ! এতিয়া মই
একোৱেই নহয় । লৈ ব'লা মোক শীঘ্ৰে
—আঁতৰাই নিয়া ইয়াৰপৰা ।

কোৰাচ ।

যাতনাতো যদি কিবা আছে শ্ৰেয়,
তেন্তে আপুনি উল্লেখিছে তাকে,

হয়, দুর্দশাব কাল ক্ষন্তেকীয়া হ'লেই সুখৰ ।
 ক্ৰিয়ন । আহ ! আহক সেই দিন—
 সকলো দিনতকৈ মোৰ পক্ষে বৰেণ্য,
 সেয়ে আনক মোৰ সমাপ্তি জীৱনৰ ।
 ওঁহো, দিনৰ পোহৰ মই
 নাচাওঁ দুনাই ।

কোবাচ । সময়ে নিৰ্ণয় কৰিব সেই কথা । আমি মাত্ৰ
 বৰ্তমানৰ প্ৰয়োজনত কৰিব লাগে মনোনিবেশ ।
 অদৃষ্টই নিজেই সাধিব নিজৰ ভৱস্কৰ উদ্দেশ্য ।

ক্ৰিয়ন । মোৰ প্ৰাৰ্থনাত সকলো কামনা
 দিছোঁ মই উজাব কৰি ।

কোবাচ । কিন্তু প্ৰাৰ্থনাবনো ফল কি ।
 নিৰ্ধাৰিত যাতনাৰ হাতৰপৰা
 মানুহৰ নাই নিস্তাৰ কোনোদিনে ।

ক্ৰিয়ন । মোৰ অহঙ্কাৰী জীৱনৰ হওক অৱসান,
 হে মোৰ পুত্ৰ ! ময়েই হত্যা কৰিলোঁ তোমাক ।
 আৰু—তোমাকো অজানিতে হেৰা !
 দুৰ্কপলীয়া মই—কোন পিনে চাম,
 ভাবসা বাখিম কাৰ ওপৰত ?
 মোৰ হাতেৰে যিহকে ছুইছোঁ
 পতন ঘটিছে সকলোৰে—পতন ঘটিছে
 চৌপাশে আৰু অসহ্য দুৰ্ভাগ্যৰ ডাৱৰ
 ওপৰৰপৰা আহিছে নামি ।

[ক্ৰিয়নক লৈ যোৱা হয়]

কোবাচৰ দলপতি

বাকী সকলো মিছা—সজ আচৰণ মাথোন
 সুখৰ ধৰণী ; সজ সকলে হেন জানি
 স্বৰ্গীয় বিধিৰ ওচৰত দৌৱায় মূৰ ।
 গৰ্বিতৰ মদগৰ্বই মাতি আনে যাতনা—
 মৰীমূৰ হয় অহঙ্কাৰ—এই জ্ঞান লভোঁতে লভোঁতে
 মানুহৰ বয়সেই যায় বাগৰি ।